Turkish Studies - *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*
Volume 9/12 Fall 2014, p. 501-562, ANKARA-TURKEY

MEHMED NEBÎL BEY VE *HİCR Ü VİSÂL*'İ*

*Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ***

ÖZET

19. yüzyılda yetişmiş divan şairlerinden biri de Mehmed Nebîl Bey'dir. Osmân Sâ'ib Efendi ile Şerîfe Sâmiye Hanım'ın oğludur. 1258/1842-3 yılında İstanbul'da doğmuştur. Meşhur şairlerden Şeref Hanım'ın yeğenidir. Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyhi Osmân Selâhaddîn Dede'den sikke giymiş, bu dergâhta ney öğrenmiştir. Kaynaklarda onun tabiaten müstağnî, zevke, işrete düşkün, şuh ve zarif bir kişi olduğu söylenmiştir. Eğitimini tamamladıktan sonra çeşitli devlet memuriyetlerinde bulunmuş, mukâvelât muharrirliği (noterlik) göreviyle gittiği Ayvacık'ta Ramazan 1307/Nisan-Mayıs 1890'de vefat etmiştir. Şiirlerinden bir kısmının, vefatından sonra *Külliyât-ı Mîr Nebîl* ismiyle toplandığı ve bu külliyatta 2793 beyitlik *Dîvân* (*Külliyât-ı Mîr Nebîl*)'ında bir tevhid ve naat, *Hicr ü Visâl* başlıklı bir manzume ve karışık hâlde "40 gazel, 2 mersiye, kısmen hiciv ve hezelden oluşan 44 terci, tahmis ile 16 manzume, 30 tarih, 11 şarkı, 37 kıta ve 12 müfred"'in bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca başı ve sonu eksik bir *Mecmû'a*'sında gençlik dönemine ait "51 gazel, 23 terkib ve manzume, 22 kıta, 14 şarkı, 74 tarih, 51 beyit ve matla"ın yer aldığına da değinilmiştir. Ancak kütüphanelerde bu eserlerin nüshası mevcut değildir. Nebîl Bey'in, günümüze ulaşan tek eseri *Hicr ü Visâl* adlı mesnevîsidir. 1299/1881-2'da tamamlanan 610 beyit uzunluğundaki bu manzume bir civana duyulan aşkın konu edildiği âşıkâne bir sergüzeşttir. *Hicr ü Visâl*'ine istinaden şairin çok da sade olmayan bir dille şiir yazdığını, gazellerinin âşıkâne ve rindâne olduğunu, manzumelerinde özgün olmaktan ziyade divan şiirinin aynı tarzdaki örneklerinin başarılı bir tekrarı düzeyinde kaldığını söylemek mümkündür. Bu çalışmada önce Mehmed Nebîl Bey'in hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiş, ardından *Hicr ü Visâl* isimli mesnevîsi incelenmiş ve eserin tek nüshasının yazıçevrimi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nebîl Bey, Şeref Hanım, 19. yüzyıl, divan şiiri, mesnevî, Mevlevî, cinsellik, civan, gulâm, sergüzeşt.

---

[*] **Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.**

[**] Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: fatmasabiha@gmail.com

MEHMED NEBÎL BEY AND HIS HİCR Ü VİSÂL (SEPARATION AND REUNION)

ABSTRACT

Mehmed Nebîl Bey was a classical divan poet of the 19th century. The son of Osmân Sâ'ib Efendi and his wife Şerîfe Sâmiye Hanım, and also the nephew of the well-known poet Şeref Hanım, he was born in Istanbul in AH 1258 (1842/43 CE). He was initiated into the Mevlevi order by Osmân Selâhaddîn Dede, the shaykh of the Yenikapı Mevlevi dervish lodge, where he learned to play the ney. It is said that, by nature, he was a contented person much given to pleasure and to eating and drinking, as well as being quite flirtatious and elegant. After completing his education, he served in a number of different government posts before passing away in the month of Ramadan in AH 1307 (April/May 1890 CE), in Ayvacık, where he had been appointed as a notary. A portion of his poetry was collected after his death under the title Külliyât-ı Mîr Nebîl (Collected Works of Master Nebîl), and this collection, consisting of 2793 couplets in all, contained a tevhid (a poem expressing the oneness and majesty of God), a na'at (a poem in praise of Muhammad), a poem entitled Hicr ü Visâl (Separation and Reunion), and an assortment of other poems said to include "40 ghazals, 2 elegies, 44 tercis (a poem using recurring lines in a manner reminiscent of the rondeau) and tahmises (a poem that adds three lines to each couplet of another poet's ghazal), 16 verses, 30 chronograms, 11 songs, 37 quatrains, and 12 unrhymed couplets." In addition to these, there was also said to be a Mecmû'a (Compilation) from the poet's younger years, which lacked a beginning and end but contained "51 ghazals, 23 terkibs (a poem similar to the terci but lacking the recurring lines) and verses, 22 quatrains, 14 songs, 74 chronograms, and 51 couplets and independent hemistichs." However, no manuscript copy of either of these collections appears to be extant in libraries today. The only work by Nebîl Bey that has survived to the present is his mesnevî entitled Hicr ü Visâl (Separation and Reunion). This poem, which consists of 610 couplets and was completed in AH 1299 (1881/82 CE), is a romantic adventure dealing with the love felt for a handsome young man. Based on the text of Hicr ü Visâl, it is possible to say that the poet generally wrote poems using an idiom that was somewhat ponderous; that his ghazals were likely rather romantic and sensuous; and that his verse was not particularly original but rather amounted to a faithful repetition of examples of classical divan poetry of a similar style. In this study, information will be provided concerning Mehmed Nebîl Bey's life, works, and literary style, followed by an analysis of his mesnevî poem Hicr ü Visâl (Separation and Reunion) and a transcription of this work's unique extant text.

Key Words: Mehmed Nebîl Bey, Şeref Hanım, 19th century, divan poetry, mesnevî, Mevlevî, sexuality, young man, servant boy, adventure.

I.

Klasik Türk edebiyatı temsilcisi 19. yüzyıl şairleri arasında; büyük dedesi Vakanüvis Halîl Nûrî Bey (öl. 1213/1798-9)'in, dedesi Hâfız Mehmed Nebîl Bey (öl. 1235/1819)'in, teyzesi Şeref Hanım'ın ve kız kardeşi Hadîce Nakiyye Hanım (öl. 1316/1898-9)'ın da şair olduğu bir ailenin mensubu olan Mehmed Nebîl Bey de yer almaktadır. O, tıp ve coğrafya konulu eserler yazan Müneccimbaşı Osmân Sâ'ib Efendi ile Şerîfe Sâmiye Hanım'ın oğludur.[1] 1258/1842-3 yılında İstanbul'da doğmuştur. Teyzesi şair Şeref Hanım (öl. 1277/1860-1), *Dîvân*'ında yer alan "Târîh-i Mevlid" ve "Târîh-i Vilâdet" başlıklı kıt'aları Nebîl'in doğumuna tarih düşürmek için kaleme almıştır:

Vücûda geldigi dem söyledim mu'cemle tâm târîh
Bugün togdı Nebîl Beg meh gibi dünyâya hamdolsun (1258)

Şeref böyle du'â-âmîz târîh bir düşer binde
Nebîl'i itdim Allâh'a emânet geldi dünyâya (1258) (Arslan 2011: 165, 185)

Arslan (2011: 18); Şeref Hanım'ın, muhtemelen babası şair Mehmed Nebîl Bey'in ismini taşımasından olsa gerek, yeğeni Nebîl'i diğer yeğenlerinden daha çok sevdiğini, bunun da *Dîvân*'ındaki şiirlerde Nebîl'den diğerlerine kıyasla daha fazla söz etmesinden anlaşıldığını belirtmiştir. Nitekim Şeref Hanım, Nebîl Bey için bir de ninni yazmıştır. "(Murabba') Ninni Der-Hakk-ı Mîr Nebîl" (Arslan 2011: 224-227) başlıklı bu manzume şairin, bebeğin nasıl biri olmasını istediği sözler ve ona yönelttiği övgülerle doludur. Şeref Hanım, 20 bendlik şiirin, ailede şairlerin çok olmasından kaynaklansa gerek, daha ilk bendinde Nebîl'in her şairden üstün bir şair olmasını diler. Bu esnada kullandığı "Gâlib" kelimesiyle Nebîl'in kime benzemesini istediğini ihsas ettirirken, şiirin ikinci bendinde onun "Hâfız, Sâ'ib, Nâbî, Tâ'ib, Vehbî, Râgıb" değil hepsinden üstün olmasını dilemesi dikkat çekicidir:

Dinle ki oldı beyân
Matlab u maksûd-ı cân
Olasın oğlum hemân
Gâlib-i her şâ'irân

Hâfiz u Sâ'ib degil
Nâbi vü Tâ'ib degil
Vehbi vü Râgıb degil
Cümleyi geç bî-gümân

Ayrıca Şeref Hanım'ın düşürdüğü kimi tarihlerden Nebîl Bey'in hayatının bir dönemi de izlenebilmektedir (Arslan 2011: 18-19). Şair, yeğeninin doğumuna düştüğü yukarıdaki tarih kıt'asının yanı sıra onun 1263/1846-7'te sünnet olduğunu:

Evrâk-ı dilden çıkdı bir târîh-i mu'cem yaz Şeref
Şeh-zâdeler ile Nebîl Beg itdi icrâ sünneti

[1] Mehmed Nebîl Bey'in soyu annesi tarafından Sadrazam Abdullâh Nâ'ilî Paşa, Şeyhülislâm Âşir Efendi'ye dayanmaktadır. Şairin hayatı hakkındaki bilgiler için bk. Kutlar Oğuz 2014.

1266/1849-50'da Kur'ân okumaya ve ta'lîm-i semâ'a başladığını:
Geldi bir târîh-i mu'cemle Şeref tebrîkine
İzz ile kıldı Nebîl Beg bed'-i Kur'ân-ı Kerîm

Vâlidi didi dü-destin kaldırıp târîhini
Bed'-i ta'lîm-i semâ' kıldı Nebîl'im pîr ola

1268/1851-2'de Kur'ân'ı hatmettiğini ve aynı yıl ru'ûs aldığını:
Ezber it su gibi mu'cem tâm târîhi Şeref
Eyledi bu yıl Nebîl Beg hatm-i Kur'ân-ı Kerîm

Çıkardım bir du'â-âmîz târîh kıl Şeref takdîm
Ru'ûs aldı Nebîl Beg ide Mennân müftî-i âlem

1271/1854-5'de hâfız olduğunu:
Bu tâm târîh-i cevher-dârı itsin hâceler ezber
Hezârân hamd ola oldı Nebîl Beg hâfiz-ı Kur'ân

1274/1857-8'te sakal bıraktığını ve ta'lîm-i nây eylediğini:
İder tahrîr Utârid şâneye cevherle târîhin
Nebîl'in yüzine hat kıl kalemle yazdı mâşallâh

Mu'cemîn târîh çalındı gûşuma sâzendede
Şevk ile şimdi Nebîl Beg eyledi ta'lîm-i nây

bu manzumeleriyle kayda geçirmiştir (Arslan 2011: 19, 163, 175, 196, 169, 177, 193, 156). Nitekim hakkında en ayrıntılı bilgiyi veren İbnülemîn'in (Özcan 2000: 1572-1573) de işaret ettiğine göre Mehmed Nebîl Bey, Sıbyân mektebinde okumuş ve emsali gibi ona da İstanbul ru'ûsu verilerek henüz on yaşındayken "müderrisîn-i kirâm"dan kabul edilmiştir. Ayrıca Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyhi Osmân Selâhaddîn Dede'den sikke giymiş, bu dergâhta ney öğrenmiş ve on üç yaşındayken Kur'ân'ı hıfz etmiştir. Vâlide Rüşdî mektebine devam ederek "şehadetnâme", talik hattı meşk ederek "ketebe" almış ve Meşîhat Mektûbî kalemine girmiştir. 1293/1876-7'te Gümüşhane niyâbetine tayin edilen Nebîl Bey, bu görevdeki süreyi tamamladıktan sonra Rus Harbi esnasında birkaç ay Trabzon'da oturmuş, ardından Ünye niyâbetine atanmıştır. 1297/1879-80'de İstanbul'a dönmüş ve 1300/1882-3'de Selanik mevleviyyetini ihraz eylemiştir. Dört sene İstanbul'da kalmış, arkasından mukâvelât muharrirliği (noterlik) göreviyle Ayvacık kazasına gitmiştir. Ramazan 1307/Nisan-Mayıs 1890'de kalp rahatsızlığı geçirerek Ayvacık'ta vefat etmiştir. Bursalı Mehmed Tâhir'in (1333: 469) kaydettiği şu tamiyeli mısra Nebîl'in ölümüne tarihtir:

İrtihâl itdi Nebîl Beg 'Adne

Hasîbe (d. 1254/1838-9), ikiz olan Besîm (d. 1262/1845-6) ve Hadîce Nakiyye (d. 1262/1845-6) adlarında üç kardeşi olan Mehmed Nebîl Bey, 1284/1867'te maliye memurlarından Ârif Efendi'nin kızı Tevhîde Hanım'la evlenmiştir. Bu izdivaçtan Gâlib Bahtiyâr isimli bir oğlu vardır. Torununun Hammâmîoğlu (Hammâmîzâde) İhsân Bey'le evli olduğu dışında ailesine dair kaynaklarda başka bir bilgi yer almamaktadır.

Nebîl Bey, Mevlevî tarikatı müntesiplerindendir (Bursalı Mehmed Tâhir 1333: 470). Torununun eşi İhsân Bey'in verdiği bilgiye göre tabiaten müstağnî, zevke işrete düşkün, rind meşrepli, gönül ehli, şuh ve zarif biridir (Arslan 2011: 17-18; Özcan 2000: 1572). Onun edebî kişiliğine dairse kaynaklarda bir değerlendirme yoktur. Sergüzeşt türündeki mesnevîsi için

kullanılan "âşıkâne" (Özcan 2000: 1572) sıfatının diğer gazelleri ve musammatları için de geçerli olup olmadığını, yine kişiliği hakkında sıralanan özelliklerin yazdıkları üzerinde etkisinin bulunup bulunmadığını tam manasıyla belirleyebilmek de eldeki birkaç şiiriyle güç görünmektedir.

II.

Mehmed Nebîl Bey'in eserlerine gelince... Bursalı Mehmed Tâhir, bu konuda "bir sergüzeşt-i âşıkâneden bâhis *Hicr ü Visâl* isminde gayr-i matbû' bir mesnevîsi ve *Dîvânçe-i Eş'âr*'ı vardır" demiştir (1333: 469). Nebîl Bey hakkında en geniş bilgiyi veren İbnülemîn'in İhsân Bey'den aktardığına göreyse vefatında aile efradından kimse olmadığı için Nebîl Bey'in eserleri yabancı ellere geçmiştir. Şiirlerinden bir kısmını rüsûmat memurlarından Vâsıf Bey, *Külliyât-ı Mîr Nebîl* ismiyle toplamıştır. Daha sonra şairin oğlu Gâlib Bahtiyâr Bey'e ulaşan 2793 beyitlik bu *Dîvân* (*Külliyât-ı Mîr Nebîl*) her sayfası 25 satırlı 124 büyük sayfadan ibarettir. Bazı evrak ve kitaplardan istinsah edildiği anlaşılan *Külliyât*, bir tevhid ve naatla başlamakta, "Mukaddime-i Hikâyet-i Dil" serlevhası altında içinde on altı gazel bulunan 476 beyitlik *Hicr ü Visâl* başlıklı âşıkane bir sergüzeşt ile devam etmektedir. Ayrıca *Külliyât*'ta yine karışık halde "40 gazel, 2 mersiye, kısmen hiciv ve hezelden oluşan 44 terci, tahmis ve yine bu kabilden 16 manzume, 30 tarih, 11 şarkı, 37 kıta ve 12 müfred" mevcuttur. Hammâmîoğlu İhsân Bey, bir de Hırka-i Şerîf'te Akşemseddîn Mahallesi'nde Sultân Abdülmecîd tarafından Nebîl Bey'in babası Osmân Sâ'ib Efendi'ye bağışlanan taş konaktaki dağınık evraklar arasında şairin, başı sonu eksik başka bir *Mecmû'a*'sını bulduğunu, bunun gençlik dönemine ait ve gayr-i müretteb "51 gazel, 23 terkib ve manzume, 22 kıta, 14 şarkı, 74 tarih, 51 beyit ve matla"dan oluştuğunu belirtmiştir (Özcan 2000: 1572-1573). Ancak İhsân Bey'in sözünü ettiği *Külliyât-ı Mîr Nebîl*'le şairin gençliğinde yazdığı şiirlerinden meydana geldiğini işaret ettiği *Mecmû'a*'sının herhangi bir nüshasına kütüphane kayıtlarında henüz rastlanmamıştır.

Mehmed Nebîl Bey'in, nüshası tespit edilen tek eseri, *Hicr ü Visâl Mecmû'ası* adıyla "Türk Dil Kurumu Kütüphanesi A/91"de "Hâfız Mehmed Nebîl Bey" adına kayıtlıdır. Başlığındaki "Mecmû'a" kelimesi, metnin şairin şiirlerinin bir araya getirilmesiyle oluştuğunu düşündürmekteyse de eser, içinde gazellerle bir de tahmisin yer aldığı bir mesnevîdir. Muhtemelen manzumenin bu özelliği mecmua sanılmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla eserin adının, yazmadaki başlıkta ve kütüphane kaydında olduğu gibi *Hicr ü Visâl Mecmû'ası* değil, kaynaklara (Bursalı Mehmed Tâhir 1333: 469; Özcan 2000: 1573) ve şairin 569. beyitteki ifadesine bakılarak *Hicr ü Visâl* olduğunu söylemek gerekir:

Nāmıdır bu defteriŋ <u>*Hicr [ü] Visāl*</u>
Mündericdir çekilen renc ü keder

Hammâmîoğlu İhsân Bey'in (Özcan 2000: 1573), 1299/1881-2'da tamamlandığını belirttiği *Hicr ü Visâl*, başında 1320 (1902-3) tarihi yazılı tek nüshasına göre sondaki tahmis hariç 610 beyittir. Metinde toplam 144 beyit uzunluğunda 20 gazel bulunan manzumenin 466 beyiti mesnevî nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Nebîl'in *Külliyât*'ında diğer şiirlerinin yanı sıra içinde 16 gazel olan *Hicr ü Visâl* unvanlı âşıkâne bir sergüzeştinin de bulunduğuna dair İhsân Bey'in verdiği bilgi göz önüne alınırsa, özellikle manzumenin sonundaki tahmisin mesnevînin parçası olmadığını ileri sürmek mümkündür. Ayrıca *Külliyât*'la ilgili olarak yukarıya da aldığımız "Mukaddime-i Hikâyet-i Dil" serlevhası ile 476 beyitlik *Hicr ü Visâl* unvanlı âşıkâne bir sergüzeşt ile devam eder" ifadesi elimizdeki nüshayla tam olarak uyuşmamakta, üstelik metinde böyle bir başlık da yer almamaktadır. Mesnevînin giriş bölümündeki dinî şiirleri, sebeb-i te'lîf takip etmekte, daha sonra esas konuya girilmekte, hâtimeyi takiben kısmen hikâyeye kısmen de hâtimeye dâhil edilebilecek nitelikteki "Hayâl-i Dil" başlıklı bir sergüzeşt ile sona ermektedir. Gerek konunun tamamlanması gerek mesnevînin bölüm özellikleri, "Hayâl-i Dil"in eserin 564 ile 565. beyitleri

arasında bulunması gerektiğini, dolayısıyla eldeki nüshada muhtemelen ya kopya edilen metinden ya da müstensihten kaynaklanan bir hata olduğunu düşündürmektedir.

III.

Hicr ü Visâl'in şahıs kadrosu zengin değildir. Hikâyenin ana kahramanları âşıkla sevgili, yönlendirici kahramanları ise ağyârdır. Metinde mahlaslar dışında isim geçmese de anlatıcı ile ana kahramanlardan âşığın kimliği birleşir. Okur, bu yolla âşığın adının "Nebîl" olduğunu öğrenir. Olaylar da benzeri şekilde İstanbul'daki ev, meyhane, gemi gibi -evlerden birinin Üsküdar'da olduğuna işaret edilmesinin dışında- yeri/konumu açıkça belirtilmeyen genel mekânlarda geçer. Anlatma esasına dayalı bir metin niteliği taşıyan bu aşk sergüzeştinde, esas olarak bir özne anlatıcının[2] (ben anlatıcı, kahraman anlatıcı, tanık anlatıcı) varlığından söz etmek mümkündür. Olaylar ana kahramanlardan âşığın ağzından aktarılmakta, dolayısıyla şairle âşığın kimliği birleşmekte, böylece şair hem olayın anlatıcısı hem de kahramanı konumunda bulunmaktadır. Bu da metinde anlatıcının bakış açısının hâkim olduğu bir anlatımı beraberinde getirmektedir. Anlatıcı yani âşık, önce mesnevîyi niçin yazdığına "Sebeb-i Nazm"ın 28-49. beyitleri arasında değinmektedir. Bu kısma;

Başla ey maḥrem-i rāz-ı ḫāme
Sebeb-i ketb-i peyām ü nāme (28)

sözleriyle başlayan şair; geçmişte güzel günler geçiren, mutlu, dünya gamı bilmeyen, hatta göz yaşı bile dökmeyen, zevke dair konuşan, daima şarap içmeyi düşünen, dostla yabancıyı ayırmayan kendi hâlinde biriyse de aşka dair bir söz söylendiğinde gönlünde başka bir hâlet ortaya çıkmaktadır. Bunu seher kuşuna (bülbül) şöyle anlatır:

Var imiş bende meger ʿaşḳdan es̱er
Bunu bilmezdim eyā murġ-ı seḥer

Gel seni kendime hem-dem edeyim
Rāz-ı pinhānıma maḥrem edeyim (34-35)

Bülbülü, gönül sırrını paylaşabileceği kendine benzer biri olarak görmektedir. Çünkü zavallı bülbül de kendisi gibi yüreği aşkla dağlanmış, perişan durumda sabahlara kadar inleyip ağlayan sadık bir âşıktır. Bir güle köle, yüz binlerce dikene de kul olmuştur. Ancak bu duruma düşmesine sebep olan gül ona acımamaktadır. Ansızın aynı duruma düşen âşık da hâllerine Allah'ın acımasını diler. Duygularını paylaşabileceği kimsesi de yoktur. Sadece aynı durumda olanların birbirine anlayacağı düşüncesiyle aşk sırlarına "cân bülbülü"nü mahrem ettiğini belirtir:

Kime fāş eyleyim esrār-ı dili
ʿAşḳ ile olmuş idim hem deli

Ehl-i ḥāli yine hem-ḥāl bilir
Revġan ü peyniri baḳḳāl bilir

O sebebden seni ey bülbül-i cān
Maḥrem etdim edelim āh ü fiġān (41, 43, 44)

[2] Anlatma esasına dayalı metinlerde anlatıcı tipleri hakkında bk. Aktaş 1991: 84; Çetin 2003: 125-138.

Şair, manzumeyi nazmetme sebebini böyle açıkladıktan sonra coştukça eline kalemi kâğıdı alıp hâlini yazar. Hatasının çokluğunun, aşkla mecnun olmuş birinin sözlerine itibar edilmeyeceğinin de farkındadır. Kerem sahiplerinin dergâhının hatalar için sığınak olduğunu belirterek "gürûh-ı zurefâ (zarifler güruhu)"nın (47) yanlışlarından dolayı kendisini ayıplamayacağını söyler. Bu şekilde olası hataları için "zarif" okuyucularından af dileyerek bölümü, sözü uzatmadan maksada geçilmesi gerektiğini hatırlattığı beyitle bitirir. Onun, takiben söylediği gazel ise, sebeb-i nazmla anlamca bağlantılı olup aşk, sevgiliye kavuşamama ve rakip konusundadır.

Şair/Âşık, hikâyeye sebeb-i nazm kısmındaki 34. beyitte olduğu gibi ağlayan inleyen bülbülden, yanan gönlünün hikâyesini ve feryadını dinlemesini isteyerek başlar (57). Belirttiğine göre gönlü ay gibi bir güzele tutulmuş, onun aşkının ateşi ile dolmuştur. Ardından bu güzelin "zülfünü, benini, kaşlarını, benzersiz güzelliğini, gamzesini, mahmur gözünü, bakışını, yanaklarını, dudaklarını, hüsnünü, çenesini, boyunu, yürüyüşünü benzetmeler yaparak tarif eder (59-66). Güzeli tanıtmak amaçlı bu beyitler, divan şiirinde yüzyıllar önce başlayıp moda hâline gelen ve sürdürülen kalıplaşmış bir "güzellik listesi"nin metne yerleştirilmesinden, yani geleneksel olanın izlenmesinden başka bir anlam taşımaz[3]. Güzelliğinden söz edilen dilberin olumsuz yanlarına gelince... Âşığına meyletmek bir yana, onun gönlünü vaslının "meyiyle meylemez" (67). Bu durum karşısında âşık da bülbül gibi gece gündüz ağlar. Üstelik takati kalmamış, kendini bilmez olmuş, başını eziyet yastığına koyup sabaha kadar ney gibi inlemiş, kanlı gözyaşını kendisine şarap yapmıştır. Durumunu bülbülle kıyaslar. Bülbülün, en azından yârinin bulunduğu yere uçmaya kanadı vardır, uçup uzaktan da olsa onu görebilecektir. Ama âşık, hem kavuşamamakta hem de sevgiliyi görmesine ağyardan sıra gelmemektedir. Hayret duvarının arkasında kalmıştır, kara bahtı kendisine gün göstermemektedir. Bu durumda haşir gününe dek ah çekip inleyerek hazin bir gazel yazmaya karar verir. 7 beyitlik "dād bir feryād iki" (78-84) redifli bir gazel söyler. *Hicr ü Visâl*'deki hem bu gazel hem de diğerleri, mesnevîcilerimizin "okuyucunun dikkatini zinde tutmak" (Akar 1995: 168, 170-171) amacıyla metinde araya farklı nazım şekilleriyle yazdıkları şiirleri ekleme geleneğinin başarılı bir uygulaması niteliğindedir[4]. Şair, bu gazelin konusu ve redifiyle hikâyesinin son beyitlerinde söylediğine uygun olarak âşığın çektiği eziyetlerle ettiği feryadın kesilmediğini göstermiş ve aynı zamanda anlattıklarını da anlamca güçlendirmiştir:

Renciş-i çerḫ-i dü-tādan dād bir feryād iki
Baḫt ile ḥarb ü veġādan dād bir feryād iki

Yār ile ṣaḥrāya çıḳsaḳ engeli eksik degil
ʿUḳdeli ẕevḳ ü ṣafādan dād bir feryād iki (78, 81)

---

[3] Hem İran hem de Osmanlı sahasında sevgilinin güzellik unsurlarının bir araya getirildiği eserler kaleme alınmıştır. Aksoyak (2005: 10-11); bunlar arasında Şerefeddîn Râmî'nin Fars şiirinden derleyerek tertip ettiği *Enîsü'l-Uşşâk* (826/1423), Kutbüddîn Ahmed'in *Heves-nâme* (891/1486), Muidî'nin *Miftâhu't-Teşbîh*, Gelibolulu Sürûrî'nin *Bahrü'l-Ma'ârif*'inin (956/1540) "Teşbîhât ü Mesâ'il-i Enîsü'l-Uşşâk Beyânındadır" başlığı altındaki bölümünde sunulan terimler listesinin olduğunu, kimi şiir mecmualarında sadece sevgilinin güzellik unsurlarının bir araya getirildiği manzumelere de rastlandığını belirtmekte ve bu terimler listesinin kullanıldığı eserler arasında Manastırlı Celâl'in *Hüsn-i Yûsuf*'unun adını anmaktadır. Nitekim *Mâcerâ-yı Mâh*'ta (975/1567-8) yer alan güzellik listesi de Ûdî'nin kendisinden saygıyla söz ettiği Manastırlı Celâl'in eserinden etkilenmiş olabileceğini ya da bu edebî muhitte böyle bir modanın etkili olduğunu düşündürmektedir (Kutlar 2005: 48). Şerefeddîn Râmî'nin (Karabey vd. 1994) ve diğerlerinin yazdığı bu tür kitapların İran ve Osmanlı edebiyatlarında taşınabilirliği sağlaması konusundaki değerlendirmeler için bk. Atay 2003: 20-22. Ayrıca sevgilinin güzellik unsurlarını ele alma geleneğinin oluşumu, gelişimi ve mecmua alanındaki örnekleri için bk. Gürbüz 2012: 38-43.

[4] Söz konusu tarzın, Türkçe ilk mesnevî olan *Kutadgu Bilig*'den başlayarak daha çok Türk mesnevîcilerinin rağbet ettiği bir özellik olduğu belirtilmiştir (Akar 1995: 168, 170-171). Nitekim söz konusu anlayışın divan şiirinin soluğunun tükendiği belirtilen 19. yüzyıla ait küçük bir metinde böyle yoğun bir biçimde kullanılması; üstelik bunun akıcılığa ve anlamı pekiştirmeye yaptığı olumlu katkı dikkat çekicidir.

Gazelden sonra güzel sesli, remizleri bilen, inleyen âşık bülbülle kahramanın sohbeti devam eder. O; bir zamanlar Kays gibi uzlet sahrasında, ülfetten azade, vahşî hayvanlara dost olmuş; gece gündüz sevgilinin gamzesini, kaşını ve ona kavuşmayı düşledikçe aklını ve idrâkini kaybetmiş, sanki her yandan canan geliyormuş gibi candan feryat eden biridir. Sevgilinin, yanına gelmesi için âşığın talihli olması gerekir, o da zaten kendisinde yoktur. Çünkü bedbaht dadısı âşığı, daha bebekken mihnetin zehirli sütüyle beslemiş, beşiğe koyup sardığında da sanki aşk esiri olması için bağlamıştır:

Dāye-i bed-baḫt baŋa tā ṭıfl iken
Emzirirmiş şīr-i zehr-āb-ı miḥen

Ḳoyıcaḳ gehvāre-i sīme teni
Ṣarıcaḳ ḳat ḳat ḳımāṭ ile beni

Ol zemān gūyā beni bend eylemiş
ʿAşḳ esīri olmaḳ içün peylemiş (92-94)

İşte bu nedenle âlemin gül bahçesi kendisine zindan, gönlü de gamla virandır. Sevgili, hâk-i payı olsa da kendisini hatırlamak bir yana, göz ucuyla bile ona bakmadan geçer. Divane gönül de yolda onun bıraktığı izde zincir sürür. Zavallı, uzun boylu işve fidanına ne yaptığını da bilmemektedir üstelik! Ağyarlar[5], onun lutfunu toplarken gamlı âşıklar buna nasıl dayansın? Âşık, canını başını o yolda feda ederken, visalden ayrı kalmaya layık mıdır? Onun zar zar ağlamasına Allah razı olur mu? Âşığın durumunu vurgulamaya yönelik bu soruların ardından şair, 103. beyitte hitabı sevgiliye yöneltir:

Ey nihāl-i ġonce-i bāġ-ı emel
V'ey hümā-yı Ḳāf-ı ḥüsn-i bī-bedel

Daha sonra ona, âşığın ahını bu kadar almaması gerektiğini, kendisi gibi bir ay çehreliye bakıp o kadehin mesti olursa sabah akşam ah edip ağlayacağını hatırlatır. Ardından da aşk acısının insana neler yapabileceğini, aşk sırlarının nasıl anlaşılabileceğini dillendiren bir gazel söyler:

Etdirir ʿaşḳ ādemi rüsvā-yı ebnā-yı zemān
Kim gören derler ki olmuş ḳıpḳızıl dīvānedir (110)

Gazelin son iki beyti rakibe dairdir. Kibrinin fazlalığından ehl-i aşka nazar etmeyen ağyar, üstelik kendini beğenmişlik keyfi ile mestanedir. Aldanıp da rakibi ehl-i dil sanmamak gerekir, çünkü o âdem suretinde bir Çingene'dir:

Aldanıp ṣanma raḳībi ehl-i dil ḥāşā Nebīl
Ṣūreti ādemdir ammā sīreti Çingāne'dir (115)

Âşık, Çingene'yi de aşağıladığı maktadan sonra bülbüle hikâyesini anlatmaya devam eder. Aşk ile inleyenin nasıl bir felakette olduğuna, alçak dünyanın onu kendi hâline bırakmadığına, hasretle sinesinde yeni yaralar açıldığına, kendini bilmez duruma düştüğüne değinir. Zalim feleğin elinden aman dileyerek hitabı ona yöneltir. Feleğin, kâmına erişmemiş âşığa ettiği kahrdan ve bu hengâmenin ardının gelmediğinden yakınır. Aşk denizi coşan âşık, kendi varlığına söz geçiremez

[5] 99, 181 ve 226. beyitlerde "aġyār" kelimesi çokluk eki getirilerek "aġyārlar" şeklinde kullanılmıştır.

olmuş, üstelik durumu engelleme kudreti de kalmamıştır. Bu hâldeyken yarinin yanında olma arzusuyla yola düşer. Ayağı şevkten yere basmamaktadır. Zevkten kendini kaybetmiştir. Yoldayken hayaller kurmaktadır. Zaten âşığın âdeti hülya, vasla dair gördüğü de hep rüyadır. Her neyse... Allah'ın lutfuyla âşıklarının yüzünü döndürdüğü yer olan sevgilinin köşkü, yani aşk devlethanesi görünür. Bu yer âşıkların Kâbe'si değil, müştakın yüzünün çevrildiği yerdir. Âşık, Havernak benzeri otuz renkli yuvayı görünce şüpheye düşüp sormaya ve yolu gözyaşıyla sulamaya başlar. Bu sırada hayret denizlerine dalmış, gayrete gelmeye kudreti kalmamıştır. Seher kuşuna, baht ve kader ben avareyi hâlden hâle koydu, daima ah çekmekten gayri ne yapayım, bari yine bir gazel nazmedeyim diye seslenir. Bu başarılı geçişte vurguladığı süreklilik, gazelin redifi olan "âh" ile şiir boyunca devam edecek ve dolayısıyla mütemadiyen âh eden âşığın sesi duyulacaktır:

Derd-i hicr-i yār ile şeb-tā-seḥer bīdārım āh
Baḫt-ı nā-fercām elinden gün-be-gün bīzārım āh

Ger Nebīl'iŋ sūziş-i ʿaşḳından eylerseŋ su'āl
Ḳıpḳızıl dīvāne vü ḥasret-keş-i dil-dārım āh (137, 141)

Çaresiz bir hâlde bir selam versin diye gece gündüz yolunu beklediği sevgilinin oradan geçen bir komşusuna evin ziynetinin nerede olduğunu sorar. Komşu da biraz düşündükten sonra şöyle söyler:

Dedi ey dil-beste-i ḥubb-ı şefef
Söyler isem eyleme zinhār esef (152)

Ardından da âşık olduğunu anlayıp; "Onun âşıkları sayısızdır, sana sıra mı gelir? Sen başını şarap kadehine vur." diye ona öğüt verir. "Sorduğun ve aşkının ateşi ile yandığının etrafını âşıkları sarmıştır, üç beş gün önce bir aylığına Üsküdar'a gitti. Orada kendine menfaati çok bir iş bulmuş." der. Hatta kendisinin de civanı uğurladığını, onun her yanının bendeleriyle dolu olduğunu ve selametle gittiğini belirtir. Âşığa da git aşk ateşi ile yan tavsiyesinde bulunur. Âşık bu sözü işitince önce susar, sonra durmayıp yine coşar. Umut çırası iyice sönmüştür. Ayrılık ateşiyle yanarak irticalen söylediği yeni gazel de hikâyenin son kısmını anlamca bütünler niteliktedir:

Sīneden vuṣlat ümīdi ḳaṭʿ olunca lā-cerem
Ceyş-i ġam dil-ḫānede tā ḥaşre dek mihmān olur

Hem-be-zānū-yı viṣāl olduġunu bir kez Nebīl
Görse ger aġyār ile ṣad-çāk olur giryān olur (166, 167)

Sonra âşık, acaba geri gelmesi mümkün mü diye sorunca komşu, "Kâr hâsıl edince şüphesiz döner." cevabını verir. Bu haberi işitince kalbine ve ölmüş canına yeniden neşe gelir. Ay yüzlü geri dönse, kendisi de ona kanlı gözyaşıyla yüz suyu dökse, ağlamaktan gözünde fer kalmasa, hatta sevgili göz ucuyla ona bakmaya niyetlense, kalbine şefkat gelse dahi kimi düşmanların bunu engelleyeceğini hatırlayınca neşesi kısa sürer. Aslında ağyarın işi daima maşuku engellemek, yari sadece kendine hasretmek ve ona göz kulak olmaktır. Bu mundarlar âşığın emellerini ve temiz ahvalini bilseler bile Allah'tan korkmadan bin türlü bahaneyle sevgiliyi ona meyletmekten vazgeçirirler. Kavuşma ümidi ile bitap ve uykusuz gezen, gece gündüz visal mümkün olur mu diye düşünüp üzülen, rakibin engelleri aklına geldikçe iştiyakı çoğalan âşığın sabrını ayrılık yağma eder. Artık, sevgilinin yüzünü göremeyeceğini kabullenir ve olmayacak arzuları gönlünden def etmek için de içkiye sarılır. Mest olup bazen toprakta bazen de o ay yüzlüyü görmek için eflâkte yatıp şarabın verdiği keyfiyetle sevgilinin güzelliğini övdüğü, maktaında da ona, teşrifini umduğunu belirttiği "efendim" redifli bir gazel söyler:

Teşrīfiŋi dört gözle umar ḫaste Nebīl'iŋ
ʿĀşıḳlara ser-māye-i devletsin efendim (196)

Sıra sevgili Üsküdar'a gidince neler olduğunun nakline gelir. Şairin (âşık) anlattığına göre o, güneşin kıskandığı sevgili Üsküdar'a vardığında görenler arza nur indi sanıp seyrine çıkmışlar. Halka hüsn-i edeple (güzel terbiye, görgü) davranınca, insanlar benzerini görmediğimiz bu güzel acaba Yusuf mu diye dedikoduya başlamış. Etrafı Kâbe gibi âşıkların matafı (tavaf edeceği yer) olmuş. Parlak ay gibi güzel olan sevgili, bir müddet orada kalıp dinlendikten sonra İstanbul tarafına diye ihtişam vapuruna binmiş. O vuslat mumu, derya üzerinde cemalini arz edince bu kez de sanki güneş denize inmiş. Kendisini görenler de "Bu insan mı yoksa bir sihir mi?" diye düşünmüşler. Onun güzelliğine bakanın gözleri kamaşırmış, sanılırmış ki melek ummanda olta vurur. Yar, öylesine parlakmış ki güneş ışığını ondan alırmış. Sevgili, felek gemisine izz ü nazla çıkıp dağ servisi gibi ihtizaz eyledikçe gemi tutmuş tayfalar gibi Müşterînin/müşterinin aklı başından gitmiş. "Gemi, tayfa, olta vurmak, gemi tutmak" gibi denizle ilgili kavramlarla yapılan bu benzetmelerin yer aldığı beyitler mesnevînin dikkat çekici kısımlarını oluşturmaktadır:

Kim olup vapur-süvār-ı iḥtişām
Sūy-ı İstanbul deyip ol bedr-i tām

Līk deryā üzre ol şemʿ-i viṣāl
Eyleyince gün gibi ʿarż-ı cemāl

Hep demişler baḥre inmiş mi mihir
Bu beşer mi olmasın yāḫud siḥir

Göz ḳamaşır baḳmaġa insānda
Ṣan melek olṭa urur ʿummānda

Keştī-i çerḫe çıḳıp bā-ʿizz ü nāz
Eyledikçe ʿarʿar-āsā ihtizāz

Çün ṭavāʾif müşterī bī-ʿaḳl ü hūş
Gemi ṭutmuş gibi hep mest ü ḫamūş (203, 204, 205, 206, 208, 209)

Şadlığın çokluğundan safa kayığı; sinesi aşk ateşi saçıp, başı yarin arzusuyla zevkle dolup, iştiyak dumanı da âşığın ayrılık günündeki ahı gibi göklere çıktıkça denizdeki dalgalara karşı kormuş. "Şükürler olsun ki sevgili işte böyle şevk ve mutlulukla dolu bir hâletle esenlikle geldi. Ben de teşrifine bir gazel yazdım, eksiklikleri olsa da mazurdur." diyen âşık, gazelinde "geldi" redifini tercih eder. Bu tercihiyse son beyitlerde anlattıklarını, özellikle sevgilinin teşrifini anlamca güçlendirir:

Müjde ol ġonce-leb ü ḳāmet-i bālā geldi
Ḳurre-i bāṣıra-i çeşm-i mücellā geldi

Sürülüp leşker-i ġam sīneden olsun iḫrāc
Çün Nebīl saġ ü esen āfet-i raʿnā geldi (215, 219)

Âşık, her ne olursa olsun deyip eline kalemi aldığını ve yare taktim için mektup yazmaya başladığını belirterek anlatımına devam eder. Söylediğine göre ilk satırından sonuna kadar okuyanı hayrete düşüren mektubunun her lafzının manası aşka, imlası ise vasla dairdir. Gözyaşıyla

imzaladığı nameyi yârin hak-i payına belki insaf eyler umuduyla hediye eylemiştir. Ama beklediğinin tam aksi olmuş, mektubu gören sevgilinin huzuru kaçmış, ağyarı toplamış, infialinden yanakları kızarmış, nemli gözü hışımla kan kesilmiş. Arz-ı hâl, şûrâya getirilince oradakiler âşık hakkında çok dedikodu yapmış ve her biri onu katle layık görüp yok etmek istemiş. Niyeti sadece kulluk olan âşığın meğerse sevgili nezdinde hiç haysiyeti yokmuş. Küçücük bir iltifat beklerken kâinatın acıyacağı bir duruma düşmüş. Ağyar o goncaya; "Zatınız âlemin ruhu, ama o kim? Emredin kendisini iki parça edelim. Böyle name sunup size durumunu bildirmek onun haddi midir? Sen, güzellik ülkesinin gün doğusu, gönül burcunun parlak ışığı, güneşisin. Bizlerse zerre... Ey parlak güneş, onun ettiği bu büyük halt nedir!" diye güzelin zihnini yalan yanlış şeyler doldurup sonra da def olup yerlerine gitmişler. Saba yeli de herkesin bu macerayı öğrendiğini âşığa bir bir söyleyince o da üzüntüsünden sahralara düşüp kendini zemmetmeye başlar. Yârin bulunduğu yere gitmeye de yüzü kalmamıştır. Ettiği işe pişman olup Kays gibi inleye inleye bir yerde kalamadan gezer durur. Sevgilinin affına mazhar olabilmek için kendini mahva mecbur kalır. Âşıklara yadigâr olsun diye hâlini anlattığı gazele de "nâme yazıp" ifadesiyle sevgiliye yazdığı mektuptan söz ederek başlar. Her beytinin ilk kelimesinin "nâ" hecesi ile başlayacak şekilde düzenlendiği bu şiirde dört erkek ismi geçmektedir. Şairin buradaki kimi ifadeleri; mesnevînin cinsellik ve maddî aşkla ilgili olduğunu, dolayısıyla kimi beyitlerde geçen tasavvufî kavramlar nedeniyle hikâyeyi ilahî aşkla ilişkilendirerek okumanın zorlama olacağını göstermektedir:

*<u>**Nā**fiẕ</u> ü <u>Ḥamdī</u> <u>Cemāl</u> eylediler ittifāḳ*
<u>Ġālib</u>-i dört ḳaşlıya vermege hep māl ü cān

***Nā**ḳıl eder boş bulup ḫānesin aġyārdan*
Eyledi bir bir baŋa böylece basṭ ü beyān

***Nā**ʾire-i şehveti sönmeyicek çāresiz*
Beslemesin tekyede düzdü diye nā-gehān (248, 249, 250)

Ardından aşk sırrı konusunda bir gazel daha söyleyen (259-265) şair, sonra "gel dinle başa gelen ahvâli" diyerek yine bülbüle seslenir. Ona daha önce aşkından söz ettiğini hatırlatır. Şimdi de sevgiliye name gönderdiğini, ancak etrafındaki gammazların mektubu alan ve bundan hoşlanmayan sevgiliyi kendisinden soğutmak için neler yaptıklarını anlatır. Ağyarın içinde sözleri bir pul etmez bir iki de "şair" vardır üstelik. Güzelin vuslatına gözleri aç birkaç bozguncu, kendilerini şairmiş gibi gösterip hem sevgilinin sırlarını öğrenmek hem de âşığın adını sanını dünyadan kaldırıp onu dillere destan eylemek için araya girip kötülemişler. Amaçları bu durumun başkalarına ibret olması, âşığın da yârin adını bir daha ağzına almaması, ömrü boyunca sevdiğine kavuşamamasıymış. Hatta kendisini sevgilinin geçtiği yerde görseler tüfekliye vereceklermiş. Üstelik halkın gittiği yerde bile yürümesine razı değillermiş. İçlerinden birinin gözleri öyle kızmış ki yoldan geçen birisini âşık sanıp zabıtaya vermiş. Yoldan geçenler olaya ve adamdaki hiddete bakarmış. İş anlaşılınca utanıp sararıp solmuş. İçinde bulunduğu sıkıntılı durumu anlatan şair, rakibi alaya aldığı;

Herkesi tezyīf eden lāf-ı kürük
Başlamış kendinde ṣıḳ ṣıḳ öksürük (283)

beytiyle hikâyeye devam eder. Durumu görenlerin bu kıskanca güldüğünü, onun herkese rezil olduğunu, ama bu kindarın bunca rezalete rağmen sevgiliye renk vermeyip eteğine yüz sürerek; "Düşmanını yendim, sonra birlikte zaptiyeye gidip onu hapse attırıp canını yaktım." dediğini belirtir. Âşık, olanları işitince şaşırdığını dile getirir ve böyle komik ahvali bir gazelle anlatmaya geçer (291-297). Bu gazeli de anlamca aktardığı son olaylarla ilgilidir.

Gazelin ardından âşığı ağyardan gelen şerlerden aşkın koruyacağının, ne kötülük yapılırsa yapılsın âşığın esef etmeyeceğinin anlatıldığı ve takiben de ağyarın kötü özelliklerinin sıralandığı beyitler gelir. Bunlarda ağyarın Allah'tan korkmaması, fesadı, hilesi, kötülüğü gibi özellikleri sıralanarak divan şiirinin konuyla ilgili anlatım kalıpları tekrarlanır. Allah'ın, âşığı ondan koruması dilenir. Âşık böylelerinin kötülüklerine karşı Rüstem gibi alnını açıp gezmeli, dildara ahvalini arz edip ağyarın sinesine dağlar vurmalı, istirhamdan el çekmemeli, ihsandan ümit kesmemelidir. O hüma nazlansa da istiğna doruğunda uçsa da âşık niyaza devam etmelidir. Sonraki beyitler (315-320), âşığın işinin ağlamak, ah etmek, sıkıntıya katlanmak, sevgilinin incitmesine sinesini siper etmek, yârin bulunduğu yerde gezmek gibi klasik şiirin âşık ve dolayısıyla da sevgili anlayışının aktarılmasından ibarettir. Aşk derdine derman sevgiliden geldiğine göre âşık eziyetlere dayanmalı, bir alay nadan, beyinsiz ve izansız için yese düşmemeli, sebatlı olup gayret edip onları yenmelidir. Çünkü bunların âşıklığı arızîdir, sadakatleri de bir iki günde bitecektir. Sonunda o güneş gerçeği anlayacaktır, ama "behcet şehri harap olduktan sonra"[6]. Nitekim âşığın dedikleri bir bir çıkar. Ağyar bir iki yan çizmeye, bazıları da sevgiliyi dışlamaya başlar. Âşık, "Onlarda gerçek aşk yok, bari aşka dair bir gazel söyleyip başımı alıp yârin mahalline gideyim." der ve yine konuyu bütünleyen, bu kez tasavvufî kavramlara da yer verdiği "aşk" redifli bir gazel söyler (331-337).

O zekâ madeni sevgili, surete tapanlarda vefa olmadığını elbette anlamıştır diyen âşığa göre bin rica ile üftadesi olup, yoluna can vermeye amade kişiler, ay yüzlünün "hattı gelip" (sakalı çıkıp) de güzellik güneşine zeval erdiğinde, o nazlı da eskisi gibi (körpeymiş gibi) naz edince, can oynatan, sürekli aşk ateşi kaynatan, uğruna canını malını veren, ağlayıp inleyen (sahte) âşıklar ortada görünmez olmuştur. Hepsi süratle başını almış gitmiş, başka dilber bulma sevdasına, eski sevgiliyi yakadan atıp da yenisine bakma derdine düşmüştür. Aslında bu, muglimlerin (oğlancı) daimî hâlidir:

Ḫaṭ-ber-āver olıcaḳ ol meh-cemāl
Mihr-i ḥüsne iricek vaḳt-i zevāl

Yine nāz etmek diler ol nāzenīn
Eski ḥāl üzre ḳıyās eyler hemīn

Başḳa bir dil-ber araşdırmaḳ içün
Ḫoşca her sūyı ṭaraşdırmaḳ içün

Yaḳadan çün atılır yār-ı ḳadīm
Yeŋisine baḳalım Allāh kerīm

Anlarıŋ ḥāli hemīşe böyledir
Muġlimātıŋ ʿādeti hep öyledir (340, 341, 346, 347, 348)

Nitekim muglimlerin mesleği, önce âşıkmış gibi güya ağlayarak bir vahşî ceylanı kendilerine bağlayıp avlamak, sonunda ünsiyet kurdukları sevgiliyi mest edip ateşleri geçinceye kadar onunla sarmaş dolaş yatmaktır. Bu alçak kavme lanet okuyan, beddua eden âşığınsa zikri ve fikri canandır. Başka bir sevdiği olduğuna dair söylentilerse ancak iftiradır. Sevgilinin aşkı daima gönlündedir. Çünkü yaradılışı onunla hemdemdir. Bin tane habip yanında olsa da gözüne ondan başkası girmez. Yar, hışım ve gazap eylese de âşıklar için edep bunu iltifat saymaktır. Nitekim bendeye layık olan tazim etmek, kendini mahvedip teslim olmaktır. Hâsılı bu yolun kuralı çoktur,

[6] Nebîl Bey, burada Moğolların Bağdat'ı ve Basra'yı harap etmesinden sonra Arap halkının söylediği "Ba'de harâbi'l-Basra" şeklindeki ve "iş işten geçtikten sonra" manasındaki deyimi değiştirerek kullanmıştır.

onu da ancak bu yola giren anlar. Şair, "Sen hâlini arz et, lafı bırak, maksadının dışına çıkma." diye kendine kızdıktan sonra konuya uygun "ḥaẓ" redifli yeni bir gazeli nazım ipine çekerek sözlerini tamamlar (364-370).

Âşık/Şair yine anlatmaya devam eder. Bir gün bu inleyen, garip, aşk ateşi ile susuz, gömleği parça parça, ahı eflâke çıkmış, takati tak olmuş, ciğeri külhan gibi yanan, boyu büklüm büklüm, altı yön (şeş cihât) kendisiyle hasbıhâl eyleyen âşığa çevresindekiler; "Bu ah ve feryadın ne zamana kadar sürecek, yoksa bunu âdet mi edindin? Oysa Allah yakında maksadını hâsıl edecek." derler. Onlara göre bunca yıldır süren bu hâli hangi vicdan kabul eder? Yarin, âşığına bu kadar cevretmesi, naz etmesi mümkün müdür? Gönlü taş da olsa âşığın kendisi uğruna çektikleri mutlaka sevgiliyi etkileyecektir. Sonra âşığın hâline acıyıp; "Bunun lutfu adaleti yok mu? Kalbinde hiç mi merhamet yok?" diye sorarlar. Yaptığının yanlış olduğu uyarısında bulunarak bu kadar bühtan edip de yârinden ayrı kalma tavsiyesinde bulunurlar. Böylece âşığın ikbalinin zuhur edeceğini, mihnetinin sonunun sürur olacağını düşünürler. Eskilerin neler çektiğini görüp kendini telef etmemesini, Allah'tan umut kesmemesini, elem çekmemesini salık verip onu "Allah seni maksadına eriştirir." diye teselli edip kendisinden "niyâz-âmîz", "selîs" ve "şevk-engîz" bir gazel (398-404) söylemesini isterler:

Bir ġazel söyle niyāz-āmīz ola
Hem selīs ü hem de şevḳ-engīz ola (397)

Burada özellikle "şevk-engîz" kelimesinin kullanılmasının dikkat çekici olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü bu kelime, aynı zamanda Sünbülzâde Vehbî tarafından tahminen 1789-1797 yılları arasında yazılan bir mesnevînin özel ismidir. Adı geçen eserde öne çıkan en belirgin özellikse mahallî söyleyiş ve cinsel içeriktir (Sürelli 2007: iii). Nitekim Sünbülzâde'nin manzumesindeki[7] söz konusu nitelikleri *Hicr ü Visâl*'in de taşıması Nebîl'in de bu kelimeyi tesadüfen kullanmadığının işaretidir.

Takiben hâlini kimsenin bilmediğini, onu şerh edeceğini söyleyen âşık, anlatmaya önce yârini överek başlar. Mesnevînin başlarında[8] sevgilinin "hüsn ü ân"ını beyan eylediğini, şimdi de tarzını tavrını anlatacağını belirtir. Onun fesinden başlayarak giysilerini, yürüyüşünü, konuşmasını, davranışını, görünüşünü tasvir eder[9] (407-417). İş, bu pek nazik sevgilinin âşığa neler yaptığının anlatımına gelince de "kalem işte bunları yazmaktan acizdir" der:

Kimseler etmez aŋa ʿazv-i ḫafā
Çünki pek nāzük revişli ol hümā

Gösterişi kimse incitmez gibi
Luṭfa dāʾir açılır ġonce lebi

[7] Sürelli (2007: iii); Sünbülzâde Vehbî'nin *Şevkengîz*'de ilk kez "cinsellik nesnesi"ni bir mesnevîde tartışma konusu durumuna taşıdığını; İstanbul'un gündelik yaşamı içinde şehrin bazen semtlerini bazen de tanınmış sakinlerini konu edinip kadınların mı yoksa oğlanların mı cinsellik nesnesi olarak daha "uygun" olduğunu iki kurgusal karakter üzerinden tartıştığını ve bu eserle hem münazara hem de şehrengiz geleneğine anlatım ve muhteva bakımından birçok yenilik getirdiğini belirtir.

[8] 59-66. beyitler arasında.

[9] Sevgilinin güzelliğine ilişkin benzetme unsurlarını içeren/derleyen eserlerde (bk. dipnot 4) önceleri onun sadece fiziksel özellikleri ve uzuvları üzerinde durulmuştur. Ancak zamanla bu tür mecmualara alınan konuyla ilgili beyitlerin seçiminde kimi farklılıklar ortaya çıkmıştır. Nitekim önceki metinlerde sevgili bir put gibi ele alınıp sadece fizikî güzelliği üzerinde durulurken, daha sonra bazı mecmualarda bu puta sanki nazıyla, işvesiyle, nezaketiyle, âşığına cevr ü cefasıyla insanî bir ruh üflenmiş gibi bir durum belirmiştir (Gürbüz 2010: 255). Benzeri biçimde Nebîl'in de *Hicr ü Visâl*'de sevgiliyi hem bedeni hem de ruhuyla bir bütün hâlinde anlattığı, dolayısıyla gelenekteki değişimleri izlediği görülmektedir.

Gel baŋa ṣor ne zehirler yutduġum
Deşt ü ṣaḥrālarda mesken ṭutduġum

Ne sitemler ne cefālar ne elem
Hepsini taḥrīre ʿācizdir ḳalem (416-419)

Sonra deli divane âşık; o nahif bedenin taştan sert olduğunu, kötü ağyarla diz dize yalnız kaldığını, bunların bir kısmını zavallı gözlerinin gördüğünü, bir kısmını da kulaklarının duyduğunu aktarır ve çareyi yine meyhaneye gitmekte bulur. Sevgilinin dudağını anıp aklı başından gidene kadar da içer.

Sevgili Üsküdar'dan geleli yuvasını boş koymuş, bu kez de başka bir menzilde vatan tutmuştur. Bir kocakarı durumu âşığa söyler. O da "Yuva bülbülsüzse de bari yarin meskeniyle gönlümü eyleyeyim." der. Sonra Daha önce ağyarın bir kısmının gittiğine, bir kısmının başkasını bulduğuna, sadece bir iki gayretkeşin kaldığına değindiğini belirtir. Düşüncesine göre onlardan da yakında iz kalmayacaktır. Bu esnada her zorluğun neticesinin kolaylık olduğu, zorlu aşk yolunda mutlu sona yaklaşıldığı, o melek hasletli sevgiliden umudunu kesmemesi gerektiği âşığa hatırlatılarak "Bahar eyyamı, gül vakti öpüp kucaklama zamanıdır, öyleyse bir gazel söyle." denerek kendisinden bir gazel istenir. Ancak buradaki gazel sayısı bir değil ikidir (438-446; 447-453). Âşık, "olur" redifli ilk gazelinin maktaında gönül gemisini tehlikeli dalgalardan kurtarmanın çaresini, kendini "dergâh-ı Monlâ"ya teslim etmekte bulur:

Eyle teslīm kendiŋi dergāh-ı Monlā'ya Nebīl
Fülk-i dil mevc-i ḫaṭardan reh-rev-i temkīn olur (446)

Şair/Âşık, Allah'a yakarmaya başladığı 454. beyitten sonra sevgilinin eziyetine tahammül ettiğini, ama ağyara katlanmanın güç, bunun her gününün, her saatinin başka bir ölüm olduğunu belirtip Allah'tan güzelin kalbine insaf vermesini diler. Hâini anlatmaya ve beklentilerini sıralamaya devam eder. Sevgilinin mihnetini çekmiştir, fakat rakibin sıkletine tahammülü kalmamıştır. Sevgilinin göz ucuyla bakmasına bile razıdır. Çok zayıflamıştır. Herkes ona acımaktadır. Tek derdi o civanın bir gün kendisine ram olması, "Sen de bana âşıkmışsın, yolumda canını feda eylemişsin." demesidir. Mektubunun eline geçtiğini, meclistekilerin "Bazı tuhaf beyitleri var." dediklerini, arz-ı hâlinin ehl-i meclisi üzdüğünü, onların kendisi hakkında "Mektubun içinde yakışıksız sözler var. Böyle kişiye iltifat gerekmez. Biz onu biliriz eski maldır. Kendinde görünen başka hâldir. Bu habise yüz verme. Al yanağına el uzatır. Hem, muhabbet şehrinden geçmeyen akılsız aşktan anlar mı? Aşk davası etse de boşunadır, çünkü şarapla aludedir." dediklerini söylemesidir. Meclistekilerin o fesahat bülbülü, o güzellik bahçesinin sümbülüne "Üstelik bizler varken sana yabancı bir müptela fazla." dedikleri için kendinin, âşığa meyledecekken etmediğini, ağyar bin dereden su getirip karınca gibi etrafını alıp engelleyince kavuşamadıklarını belirtmesidir. Böylece lutfedip beni sevindirse, akranım içinde yüceltse, dostlarım arasında imtiyaz bulsam. Arada eteğine yüz sürsem. Bu kadar ihsanına razıyım. Ağyarın münafıklığı boşa gitsin, nifak pazarına kesat ersin diye düşüncelere dalan âşık, baş açıp ağlar ve "Mevlam sen bu âcize yardım et. O selvi boylunun kalbini yumuşat. Hayalim üzere göz ucuyla baksın yeter." diye dua eder. Anlattıklarına uygun olarak söylediği "İlâhî" redifli yakarış gazeliyle (488-494) de aczini itiraf eder:

Bir saḫt-dile oldu göŋül vālih ü ḥayrān
Çekmekden anıŋ cevrini bīzārım İlāhī

Sen ḳalbine ver merḥamet ol serv-i ḫırāmıŋ
Fāş oldu bütün ʿāleme esrārım İlāhī (489, 490)

Âşık/şair; aşkını her türlü ispat edeceğini, aşk kendisini mahvetse de aşktan vazgeçmeyeceğini, başka güzellere bakmayacağını anlattığı beyitlerle hikâyesini sürdürür. Nasıl bir âşık olduğunu, katlandığı sıkıntıları ve sadakatini aktardığı bu beyitlerde de rakipten ve feryadını dinlemeyen sevgiliden şikâyetini dillendirmeyi yine ihmal etmez. Aşk şarabı ile mesttir. Bu sebeple köhne kadeh elinden düşmemektedir. Kalp aynası saf, gömleği zan çamurundan arınmış, nefsine kul olmayan riyasız bir âşıktır. Kıyamete kadar onu sevecektir. Başka kapıya bağlanmayacaktır. Allah'a aşkını zail etmesi için değil de artırması için yakarır. Eziyet gördükçe muhabbeti artmakta, eksilmemektedir. Çektiği bunca sıkıntıya rağmen yine de canandan ümit kesmeyecek, eteğinden el çekmeyecektir. Ettiği bu kahırla niyeti belki de imtihandır diye düşünmektedir. Hâsılı "Âşık sabretmelidir." der ve konuya uygun bir gazel (526-532) söyler.

Aşka aşina olduğundan beri cihan gözünde değildir. Felekten de incinmiştir. Onun adını bile yâd eylemek istememekte, gönül sahiplerine merhameti olmadığını bilmektedir. Kötüler hep şikâyet etmededir. Oysa divan da ortadadır selefin eserleri de. Felekten şikâyet konulu bu beyitlerin sonunda şair, "Sözü uzatma, bir gazelle düşünceni sonlandır." der ve yine gazele (558-564) başlar. Gazel, diğerlerinde olduğu gibi öncesinde anlattığı konuya uygun biçimde, ettiği ahların sevgiliye hiç etki etmediği ile başlayan ve hâlinden şikâyetle devam eden beytilerden ibarettir.

Mesnevînin 576. beytiyle başlayan "Hayâl-i Dil" başlıklı manzumenin, konu bütünlüğüne dikkat edilirse, muhtemelen metnin 564 ile 565. beyitleri arasında yer alması gerektiğini düşünmekteyiz. Nitekim söz konusu beyitlerde civana duyduğu aşk denizi coşunca gönlünde tahammül kalmayan âşık, onun bulunduğu yere yöneldiğini anlatmaktadır. O güzel ay parçası beni hülya hazinesine malik eyledi diye hevesle yola çıkmış ve sağa sola bakmaksızın vuslat tekkesine kuş gibi uçmuştur. Dergâha ulaşınca dünya gözüne kapkara olmuştur. Çünkü o ay yüzlü orada da yoktur. Her tarafı arar. Bir köşede ağlayıp inlerken bu kez de gönlü; hilekâr bahtı ve uygunsuz talihiyle arbedeye başlayınca "Âşığa edilen bu eziyetler yetmedi mi? Ehl-i dilden alınacak intikam bitmedi mi? Yoksa bunlar vaktiyle senin canını yakıp sonra geçip zevkine mi baktılar?" diye sorar. "Biz, bir avuç âşık rindiz, sabah akşam meyhanenin ziyaretçisiyiz. Felek! Bizimle bu kadar kavga etme, sonra vebali boynuna olur. Bize bir gül-i ranayı çok görme, sana minnetimiz, senden lutuf istediğimiz de yok." der. Hâsılı o gün âşığa haram olur. Çünkü nazik yürüyüşlü yar aralarında değildir. "Gamı bade def eder, kadehler de buna amadedir." der. Ardından bir gece yâre kavuştuğunu, onun dudağını öptüğünü, böyle birçok zevk ederken seher yıldızı göründü diye gözünü açtığını, sevgilinin yanında bulunmadığını gördüğünü, kavuşmaya ilişkin sıraladıklarınınsa rüya olduğunu anladığını belirtir:

Bir de göz açdım ki meger ḫ̮˘āb imiş
Benle felek etdigi meh-tāb imiş

Dört yanıma baḳdım o nev-reste yoḳ
Şūḫ-ı cefā-pīşe o dil-beste yoḳ (596-597)

Dertle mecalsiz yanarken bir hâl ehli, âşığın yanına gelir. Hatırını hoş edip gönlünü alır. Matlab yoluna yönelip ferah ve zevkle yola koyulurlar. Yüce maksada varıp rüyanın anlamına ulaşırlar. Bir de bakar ki sevgili canan cilve etmekte. Bayılıp kalır. Hayretle durup dalar. Ardından sevgilinin yanağını, güzelliğini, tatlı dilini, kolunu, gerdanını, boyunu tasvir eden şair, "Allah seni nazardan esirgesin, Nebîl'in hayır duası bu." diyerek sözü sonlandırır (610).

Elimizdeki nüshaya göre 565. beyitle başlayan kısım, yukarıda da değindiğimiz gibi, büyük ihtimalle manzumenin sonunu oluşturmaktadır. Şair, bu beyitlerde yeni bir eser kaleme aldığını, bununla kendi hâlini şerh ettiğini, amacının hüner ibraz etmek olmadığını, kendisinde kabiliyet yoksa da aczini bildirdiğini, aşktan deli divane olup aşk yoluna canı başı feda eylediğini belirtir.

Bir dostunun zorlamasıyla yazıp adını *Hicr ü Visâl* koyduğu muhtasarda/defterde çekilen sıkıntıları yazdığına değinir. Nebîl; ehl-i dile kaderin hükmünün neler yaptığına, bir dilberin saçına bağlayıp inlettiğine, âlem döndükçe batan şems ve kamer gibi aşk tekkesine derviş olup maksadına seyr ü sefer etmesi gerektiğine, aşk kadehini tatmayanın ham ve habersiz olduğuna işaret ederek *Hicr ü Visâl*'i sonlandırır:

Cām-ı ʿaşḳı ṭatmayan nā-puḫtedir
Bī-ḫaberdir bī-ḫaberdir bī-ḫaber

Ver netīce maḳṣad ü dil-ḫˇāhıŋa
Rişte-i naẓma çekip mis̱l-i güher (574-575)

IV. Sonuç

19. yüzyılda yetişmiş divan şairlerinden Nebîl mahlasıyla şiirler yazan Mehmed Nebîl Bey, 1258/1842-3'de İstanbul'da doğmuştur. O, üst düzey devlet görevlerinde bulunmuş bir aileye mensup olan Şerîfe Sâmiye Hanım ile Müneccimbaşı Osmân Sâ'ib Efendi'nin oğludur. Nebîl Bey'in büyük dedesi Vakanüvis Halîl Nûrî Bey, dedesi Hâfız Mehmed Nebîl Bey, teyzesi Şeref Hanım ve kız kardeşi Hadîce Nakiyye Hanım da şairdir. Babası ise tıp ve coğrafya konulu eserler kaleme almıştır. Nebîl, eğitimini tamamladıktan sonra çeşitli devlet memuriyetlerinde bulunmuştur. Son görevi Ayvacık mukâvelât muharrirliği (noterlik)'dir. Mevlevîliğe intisap eden şair, Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyhi Osmân Selâhaddîn Dede'den sikke giymiş ve bu dergâhta ney öğrenmiştir. Yakınlarının söylediğine göre tabiaten müstağnî, zevke işrete düşkün, şuh ve zarif biridir. Son görev yeri olan Ayvacık'ta Ramazan 1307/Nisan-Mayıs 1890'de 49 yaşında vefat etmiştir.

Nebîl'in eserlerine gelince. Kaynaklarda bazı şiirlerinin, vefatından sonra *Külliyât-ı Mîr Nebîl* ismiyle bir araya getirildiğine, 2793 beyitlik bu *Dîvân* (*Külliyât-ı Mîr Nebîl*)'da 1 tevhid, 1 naat, *Hicr ü Visâl* başlıklı bir manzume ile karışık hâlde 40 gazel, 2 mersiye, kısmen hiciv ve hezelden oluşan 44 terci, tahmis ve benzeri başka 16 manzume, 30 tarih, 11 şarkı, 37 kıta ve 12 müfredin bulunduğuna; ayrıca başı ve sonu eksik bir *Mecmû'a*'sında ise gençken kaleme aldığı 51 gazel, 23 terkib ve manzume, 22 kıta, 14 şarkı, 74 tarih, 51 beyit ve matlaın yer aldığına değinilmiştir. Ancak sözü edilen bu eserlerin kütüphanelerde nüshası mevcut değildir. Şairin sadece *Külliyât*'ının içinde yer aldığı belirtilen *Hicr ü Visâl* adlı mesnevîsi günümüze ulaşmıştır. 1299/1881-2'da tamamlanan bu manzume bir civana duyulan aşk konusunda yazılmış âşıkâne bir sergüzeşttir.

Bugünkü bilgilerimize göre *Hicr ü Visâl*'in 1320 (1902-3) istinsah tarihli tek nüshası "Türk Dil Kurumu Kütüphanesi A/91"de *Hicr ü Visâl Mecmû'ası* başlığıyla şair Hâfız Mehmed Nebîl Bey adına kayıtlıdır. 610 beyit ve 7 bendlik bir tahmisten meydana gelen metnin 466 beyti mesnevî, 144 beyti ise gazel nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Eserdeki toplam gazel sayısı 20'dir. Şairin akrabası Hammâmîoğlu İhsân Bey'in verdiği bilgiye istinaden manzumenin sonundaki tahmisin mesnevînin parçası olmadığı, konu bütünlüğünü ve mesnevînin planını göz önüne alarak da "Hayâl-i Dil" başlıklı kısmın muhtemelen eserin 564. ile 565. beyitleri arasında bulunması gerektiği, dolayısıyla eldeki nüshanın ya kopya edilen metinden ya da müstensihten kaynaklanan bir hata taşıdığı ileri sürülebilir.

Hicr ü Visâl, klasik mesnevîlerde olduğu gibi üç bölümden oluşmaktadır. Geleneksel plana uygun olarak dinî şiirlerle sebeb-i nazmın yer aldığı giriş bölümünden asıl konuya geçiş bir gazelle sağlanmıştır. Sergüzeştini anlatırken mesnevî nazım şeklini tercih eden şair, anlatıdaki akışı gazellerle sağlamıştır. Nitekim kurgu bağlamında ustaca yapılan geçişlerle devamında söylenen akıcı ve anlamca öncesinde anlatılan hikâyeyi bütünleyen gazeller metnin en başarılı kısımlarını

oluşturmaktadır. Nebîl'in gazelleri, zaman zaman dikkat çekici ve ilginç benzetmelere yer verilse de genellikle alışılagelmiş benzetmelerin "başarıyla" tekrarlandığı, yanı sıra aruzun iyi kullanıldığı, akıcı bir üslubun ön planda olduğu şiirler niteliğindedir.

Hicr ü Visâl şairin, âşığın ağzından bülbüle anlattığı kendi aşk hikâyesi, yani âşıkâne sergüzeştidir. Bu sergüzeştin aslî kahramanları âşıkla sevgilidir. Olayların gelişmesini ve belli bir yöne gitmesini sağlayan yönlendirici kahraman ise ağyardır. Hikâye okura nakledilirken, şairle aslî kahramanlardan âşık denen kişinin kimliği birleşmiş, böylece olaylar büyük ölçüde özne anlatıcının (ben anlatıcı) ağzından aktarılmıştır. Bu tercih de metinde anlatıcının hâkimiyetinde bir bakış açısının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Anlatıcının gözlemci konumunda olduğu ve seyrettiklerini aktardığı beyitler mevcutsa da bunların sayısı diğerine kıyasla azdır. Bir civana duyulan maddî aşkın anlatıldığı mesnevîde "dergâh, hankâh, tekye, ehl-i dil, ehl-i hâl, ehl-i kemâl, sırr-ı ledün, cây-ı vahdet, mir'ât-i kalb, kayd-ı hestî, bihâr-ı hayrete dalmak, kalbin mevrid-i ilhâm-ı Hak olması" vb. kavramların kullanılması hikâyenin tasavvufî nitelikli olduğunu göstermek için yeterli değildir. Şairin, özellikle "şevk-engîz" kelimesine yer vererek oluşturduğu cinsel içerikli bir mesnevî olan *Şevk-engîz* çağrışımı da bunu güçlendirmektedir.

Nebîl Bey'in şiirlerinin büyük kısmı elimizde bulunmadığı için edebî kişiliğine ilişkin yapılacak bir değerlendirme sadece *Hicr ü Visâl*'inden hareketle söyleneceklerle sınırlıdır. Dolayısıyla buna istinaden onun; mahallî unsurlara yer vermekle birlikte Farsça tamlamaları sıkça kullanarak çok da sade sayılamayacak bir dille şiirler yazdığını, gazellerinin âşıkâne ve rindâne nitelik taşıdığını, özgün bir şair olmaktan ziyade divan şiirinin aynı tarzdaki örneklerini başarıyla tekrarlama düzeyinde kaldığını belirtmek mümkündür. Nebîl'den günümüze sadece mesnevîsinin bir kopyasının ulaşması ise kendisinin şair kimliği ile ön plana çıkan etkili bir sanatçı olmadığını göstermektedir.

V. Metin

[1b]

HİCR Ü VİṢĀL[10]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
1. Ḥamde lāyıḳdır cenāb-ı kibriyā
Luṭfuna yoḳdur anıŋ çün intihā

2. Hep ġarīḳ-i baḥr-i iḥsānı cihān
Şükrüne ṭāḳat getirmez ins ü cān

3. Vaḥş ü ṭayr ü hem cemādāt ü beşer
Durmayıp ḫallāḳına tesbīḥ eder

4. Birligin is̱bāt eder her ānda
Lā-şerīk olduġunu devrānda

---
[10] HİCR Ü VİṢĀL: HİCR [Ü] VİṢĀL MECMŪʿASI.
Metnin çevriyazısı yapılırken Türkçe ekler ve kelimeler mümkün olabildiğince günümüz Türkçesine yaklaştırılarak okunmuş, ünsüzlerde ve yanlışlık/eksiklik olduğu düşünülen yerlerde yapılan değişiklikler dipnotta gösterilmiştir. Vezin gereği yapılan eklemeler metne [] içinde eklenmiş, doğru okunduğundan emin olunmayan kelimelerin yanına soru işareti konmuştur.

5. Ḳıldı *kerremnā*[11] ile insānı Ḥaḳ
Cümle eşyādan mükerrem luṭfa baḳ

6. ʿAşḳ-ı Aḥmed ḫilḳat-i Ādem ile
Belki tevʾem cümle-i ʿālem ile

7. Ḥāṣılı ʿaşḳdır vücūd-ı kāʾināt
Olmasa ʿaşḳ olmaz idi mümkināt

8. Ḳays ü Ferhād'ıŋ ḳuru bir nāmı var
Mest ü medhūşuŋ elinde cāmı var

9. ʿĀleme eyle naẓar diḳḳat ile
Dīde-i Ḥaḳ-bīnī-i ʿibret ile

10. Her bir ḫalḳıŋ bir şeyʾe meyli ʿayān[12]
Kimi[si] māl ʿāşıḳıdır kimi cān

11. Ādemiyyetde ṭutam derseŋ maḳām
ʿAşḳa ḳul ol ʿaşḳa ḳul ol ve's-selām

Münâcât

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
12. Yaḳma yā Rab āteş-i hicrānıŋa
Lāyıḳ eyle ʿafvıŋa iḥsānıŋa

13. Nārıŋı nūr eyle ḥaḳḳımda benim
Görmesin dūzaḫ ʿaẕābın bu tenim

14. Ẕāt-ı pākiŋ ʿaşḳına dil-şād ḳıl
Şu yıḳıḳ ḳalbim benim ābād ḳıl

15. Çekmeyim ferdā ḥacālet ey Ḫudā
Nāʾil-i vuṣlat olam rūz-ı cezā **[2a]**

Naʿt

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
16. Faḫr-i ʿālem bāʿiṡ-i īcāddır
Çünki mebdeʾ hem daḫi mīʿāddır

17. Ẕāt-ı pākidir resūlü'l-ʿālemīn
Ḳāmıʿ-ı küfr ü şefīʿ-i mücrimīn

[11] "And olsun ki, biz insanoğullarını şerefli kıldık, onların denizde ve karada gezmesini sağladık, temiz şeylerle onları rızıklandırdık, yarattıklarımızın pek çoğundan üstün kıldık." (*Kur'ân-ı Kerîm*, İsrâ Suresi 17/70).
[12] Birinci mısrada vezin bozuktur.

18. Dāḫil-i ḫalvet-serāy-ı Ḥaḳ'dır o
Muḳtedā-yı enbiyā-yı Ḥaḳ'dır o

19. Şerᶜi bāḳīdir ilā-yevmi't-tenād
İnḳıyād et inḳıyād et inḳıyād

20. Āl ü evlāda maḥabbet eyle gel
Varsa dīniŋ eyleme lecc ü cedel

21. Çār-yārdur dīn-i erkān-ı ḳavīm
Bunlara lāzım maḥabbet ᶜan-ṣamīm

22. Sellimū ṣallū ᶜalā-bedri'd-dücā
Ālihi evlādihi ve'l-iḳtidā

Naᶜt-ı Dīger

[mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün]
23. Çerāġ-ı ᶜaşḳı sīnemde uyandır yā Resūla'llāh
Hevā vü nefs-i[13] melᶜūnu utandır yā Resūla'llāh

24. Bozup çün levḥ-i ḫāṭırdan nuḳūş-ı ḥubb-ı dünyāyı
Ser-ā-pā ᶜaşḳ-ı ẕātıŋa boyandır yā Resūla'llāh

25. Çekem tā leşker-i nefse ṣabāḥ-ı ḥaşre dek luṭf et
Miyāna seyf-i burhānıŋ ḳuşandır yā Resūla'llāh

26. Yanarken cān ü dil nār-ı hücūm-ı hevl-i maḥşerle
Şarāb-ı cām-ı Kevs̱er'le sulandır yā Resūla'llāh

27. Nebīl'i etme şermende eyā teşrīf-i *erselnāk*[14]
Vücūdun ᶜafv ü ġufrāna bulandır yā Resūla'llāh

Sebeb-i Naẓm

[feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün]
28. Başla ey maḥrem-i rāz-ı ḫāme
Sebeb-i ketb-i peyām ü nāme

29. Kendi ḥālimle ṣabāḥ [ü] aḫşām
Geçirirken nice dem ḫoş eyyām

30. Ḫurrem ü şād idi göŋlüm her bār
Birdi yanımda benim yād ile yār

[13] nefs-i: nefsi.
[14] "Ey Muhammed! Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik" (*Kur'ân-ı Kerîm*, Enbiyâ Suresi 21/107). "Ey Muhammed! Doğrusu seni şahid, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik" (*Kur'ân-ı Kerîm*, Fetih Suresi 48/8).

31. Ẕevḳe dāʾirdi olan güftārım
Nūş-ı ṣahbā idi hep efkārım

32. Ġam-ı ʿālem ne imiş bilmez idim
Eşk-i ġamla gözümü silmez idim

33. ʿAşḳa dāʾir süḫen olsa ammā
Dilde bir ḥālet olurdu peydā **[2b]**

34. Var imiş bende meger ʿaşḳdan es̱er
Bunu bilmezdim eyā murġ-ı seḥer

35. Gel seni kendime hem-dem edeyim
Rāz-ı pinhānıma maḥrem edeyim

36. Ben gibi sen daḫi bir ʿāşıḳsıŋ
Ṣubḥa dek nāle-keş-i[15] ṣādıḳsıŋ

37. Bir gülüŋ bendesisin[16] bī-çāre
Ḳul olursuŋ niçe yüz biŋ ḫāra

38. Āh eder nāle eder aġlarsıŋ
Yüregiŋ ʿaşḳ ile hem daġlarsıŋ

39. Yine raḥm etmez o verd-i raʿnā
Çāk çāk olsa vücūduŋ ḥālā

40. Ben daḫi düşdüm o[17] ḥāle nā-gāh
Raḥm ede ḥālimize Rabb-i İlāh

41. Kime fāş eyleyim esrār-ı dili
ʿAşḳ ile olmuş idim hem deli

42. Tā seḥer neyle kim eyler nāle
Kim baḳar bende olan bu ḥāle

43. Ehl-i ḥāli yine hem-ḥāl bilir
Revġan ü peyniri baḳḳāl bilir

44. O sebebden seni ey bülbül-i cān
Maḥrem etdim edelim āh ü fiġān

45. Cūşa geldikçe alıp deste ḳalem
Ḥālimi eyler idim s̱ebt ü raḳam

15 keş-i: keşi.
16 bendesisin: bendesisiŋ.
17 o: ol.

46. Bilirim sehv ü ḫaṭāsı çoḳdur
Lafẓ-ı mecnūna riʿāyet yoḳdur

47. Şeyn etmem o cihetden aṣlā
Baḳalar sehve gürūh-ı ẓurefā

48. Küremā dergehidir kehf-i emān
ʿAfv olur cürm ü ḫaṭā dāḫil olan

49. Yeter artıḳ bu ḳadar basṭ-ı maḳāl
Eyle maḳṣūda şürūʿ neyse meʾāl

Ġazel

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]
50. Vezān etmez nesīm-i ṣubḥ-ı vuṣlat kūy-ı dil-berden
Ne yapsaḳ n'eylesek bilmem cefā-yı çerḫ-i çenberden

51. Güler gül bülbül aġlar böyledir āyīn-i dīrīne
Ṣafā yoḳ ḥāṣılı ʿāşıḳa dehr-i sifle-perverden **[3a]**

52. Gözümden gitmiyor şemʿ-i cemāliŋ ey perī-çehre
Gel ey nūr-ı baṣar ḳaçma esīr-i renc-pisterden

53. Ḥarīm-i mey-kede bir ḫoş maḥaldir rind-i nā-şāda
Erer çün naʿra-i ʿuşşāḳ ṣımāḫ-ı cāna sāġardan

54. Ṣıḳışdırmış o naḫl-i ʿişveyi ser-mest edip aġyār
Ararken aġzını aldım ḫaber ol māh-ı enverden

55. Kime ʿarż eyleyim ḥāl-i melālet-baḫşımı ey dil
Şikāyet baḫt-ı kemterden şikāyet baḫt-ı kemterden

56. Seniŋ ger girmese eşʿārıŋa zehr-i firāḳ el-ḥaḳ
Nebīlā naẓm-ı şīrīniŋ eleẕdir şīr ü şekkerden

Meṡnevī

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
57. ʿAndelīb-i ẓār feryādım işit
Ḳıṣṣa-i dil-sūz-ı nā-şādım işit

58. Bir mehiŋ āşüftesi oldu göŋül
Āteş-i ʿaşḳı ile doldu göŋül

59. Tār-ı zülfü şebgeh-i[18] üftādegān
Ḫāl-i ʿanber-fāmıdır nükhet-feşān

---

[18] şebgeh-i: şebeke-i.

60. Ebruvānı ḳavs-i ḳudretden bedel
Mis̱li yoḳdur ḥāṣılı bālā güzel

61. Ġamzesidir tīr-i ser-tīz-i ḳażā
Cāna işler durmayıp ṣubḥ ü mesā

62. Çeşm-i maḫmūru nigāh-endāz-ı şevḳ
Her nigāhı ʿāşıḳa biŋ dürlü ẕevḳ

63. Ruḫları yanında gül gül ḳızarır
Şerm ile zerrīn-ṣıfat geh ṣararır

64. Leblerinden reng alır yāḳūtlar
Ḥüsnüne[19] ḥūrān daḫi mebhūtlar

65. Çāh-ı Naḫşeb mi ẕenaḫdān-ı ʿamīḳ
Eylemek lāzım aŋa fikr-i daḳīḳ

66. Ḳāmet ü reftārına serv-i çemān
Ser-fürū eyler ayaġ üzre hemān

67. N'eyleyim ʿuşşāḳına meyl eylemez
Sāġar-ı vaṣlıyla göŋlün[20] meylemez **[3b]**

68. Gūşe-i miḥnetde mānend-i hezār
Nāledir kārım heme leyl ü nehār

69. Ṭāḳatim ṭāḳ oldu yandı cān ü ten
Bilmez oldum kendimi kendim de ben

70. Farḳdan ḳaldı vücūdum ser-te-ser
Renciş-i bālīne ḳoydum şöyle ser

71.İŋledim şeb tā-seḥer mānend-i ney
Eşk-i ḫūn-ābım idi laʿlīn mey

72. Var seniŋ ey ʿandelīb bāl[21] ü periŋ
Kūy-ı yāre uçmaġa seyr-i teriŋ

73. Gülşen-i cānāna cān atmaḳ ḳolay
Sanma ey perrende-i bezm-i ṣafāy

74. Bārī dil-dārıŋ görürsüŋ dūrdan
Nāle-i cān-kāh urursuŋ dūrdan

---

[19] Ḥüsnüne: Ḥüsnüŋe.
[20] göŋlün: göŋlüŋ.
[21] bāl: pāl.

75. Yine mehcūrum viṣāl-i yārdan
Nevbet ermez görmesi aġyārdan

76. Püşt-ber-dīvār-ı ḥayret ḳaldım āh
Gösterir mi baŋa gün baḫt-ı siyāh

77. Bir ġazel tarḥ edeyim zār ü ḥazīn
Eyleyip tā ḥaşre dek āh ü enīn

Ġazel

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
78. Renciş-i çerḫ-i dü-tādan dād bir feryād iki
Baḫt ile ḥarb ü veġādan dād bir feryād iki

79. Eşk-i ḫūnīnimden ʿālem olmada taʿcīz āh
Girye-i ṣubḥ ü mesādan dād bir feryād iki

80. Etmedi incāz-ı vaʿde būse[22] vaʿd etmiş iken
Böyle bī-maʿnī vefādan dād bir feryād iki

81. Yār ile ṣaḥrāya çıḳsaḳ engeli eksik degil
ʿUḳdeli ẕevḳ ü ṣafādan dād bir feryād iki

82. Başdan aşdı lücce-i deryā-yı ḥasret n'eyleyim
Cūş-ı seyl-āb-ı cefādan dād bir feryād iki **[4a]**

83. Ḳalmamış āsāyiş ü rāḥat cihānda ser-te-ser
Şekve-i bay ü gedādan dād bir feryād iki

84. Bir alay aġyār elinde ḳalması müşkil Nebīl
Şaḫṣ-ı bī-ḫavf-ı Ḫudā'dan dād bir feryād iki

Meṡnevī

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
85. Bir zemān ey ʿandelīb-i ḫoş-nevā
ʿĀşıḳ-ı nālende-i remz-āşinā

86. Ḳays-veş ṣaḥrā-rev-i ʿuzlet idim
Şöyle kim āzāde-i ülfet idim

87. Vaḥşiyān olmış idi hem-dem baŋa
Özge bir ʿālemdi ol ʿālem baŋa

88. Ẕikr ü fikrim ġamze-i cādū idi
Māliḫūlyā gūşe-i ebrū idi

[22] būse: pūse.

89. Yāda geldikde viṣāl-i dil-rübā
ʿAḳl ü idrākim olup maḥv ü hebā

90. Yine bir feryād ḳopardı cāndan
Ṣanki cānānım gelir her yandan

91. Bizde ol ṭāliʿ mi var ey ʿandelīb
Yanımızda gele ol yār-i lebīb

92. Dāye-i bed-baẖt baŋa tā ṭıfl iken
Emzirirmiş şīr-i zehr-āb-ı miḥen[23]

93. Ḳoyıcaḳ gehvāre-i sīme teni
Ṣarıcaḳ ḳat ḳat ḳımāṭ ile beni

94. Ol zemān gūyā beni bend eylemiş
ʿAşḳ esīri olmaḳ içün peylemiş

95. Gülşen-i ʿālem baŋa zindāndır
Nīşter-i ġamla göŋül vīrāndır

96. Ben ne rütbe ẖāk-i pāy olsam yine
Gelmezem ol meh-liḳānıŋ yādına

97. Nerde görse nīm-nigāh etmez yürür
İs̱rine dīvāne dil zencīr sürür

98. N'eyledim bilmem o naẖl-i ʿişveye
Yaʿnī ol bālā-ḳad-i pür-şīveye

99. Dāne-çīn-i luṭfudur aġyārlar
Buŋa ṭāḳat mi eder ġam-ẖˇārlar **[4b]**

100. Cān ü baş yolunda eylerken fedā
Olma lāyıḳ mı viṣālinden cüdā

101. H̱āver-i[24] iḳlīm-i evc-i nūr ola
Ẕerre-i nā-çīzler mehcūr ola

102. Buŋa rāżī mı olur Perverdigār
ʿĀşıḳān olsun hemīşe zār zār

103. Ey nihāl-i ġonce-i bāġ-ı emel
V'ey hümā-yı Ḳāf-ı ḥüsn-i bī-bedel

---

[23] -ı miḥen: ü miḥen.
[24] H̱āver: Cāver.

104. ʿĀşıḳıŋ alma bu rütbe āhını
Dervīşiŋ yād eyle eyva'llāhını

105. Sen de kendiŋ gibi bir meh-peykere
ʿAks edince vechiŋiz yek-dīgere

106. Ol zemān aŋlarsıŋ ʿaşḳıŋ ḥālini
Nūş edince cürʿa-i icmālini

107. Ben gibi sen de olursaŋ mest-i cām
Āh eder aġlar yatarsıŋ ṣubḥ [ü] şām

108. Bu ġazelden fehm olur esrār-ı ʿaşḳ
Ādeme n'eyler imiş icbār-ı ʿaşḳ

Ġazel

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
109. Şemʿ-i ruḫsār-ı cemāle dil yanar pervānedir
Bezm-i gülzār-ı viṣāle dīdeler peymānedir

110. Etdirir ʿaşḳ ādemi rüsvā-yı ebnā-yı zemān
Kim gören derler ki olmuş ḳıpḳızıl dīvānedir

111. Kim ḫayāl-i laʿl-i nāb-ı yār ile şām ü seḥer
ʿĀşıḳıŋ ārām-ı cānı gūşe-i mey-ḫānedir

112. Eylemez kāşāne-i iḳbāle aṣlā ser-fürū
Dil-ḫarāb-ı ʿaşḳ-ı yāriŋ yerleri vīrānedir

113. İḥtirāz eyler mi hergiz ṭaʿn-ı düşmenden göŋül
Terk-i nāmūs eyleyen ʿāşıḳ içün pervānedir

114. Etmez aġyār ehl-i ʿaşḳa farṭ-ı kibrinden naẓar
Kendini bilmez ki keyf-i ʿucb ile mestānedir **[5a]**

115. Aldanıp ṣanma raḳībi ehl-i dil ḥāşā Nebīl
Ṣūreti ādemdir ammā sīreti Çingāne'dir

Meṡnevī

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
116. Bu felāketdeydi diŋle ʿandelīb
ʿAşḳ ile nālān ü bī-ṣabr ü şekīb

117. Ḳoymayıp bir ḥāl üzre çerḫ-i dūn
Oldu bir ḥasret yeŋiden rū-nümūn

118. Tāze tāze dāġ açıldı sīnede
Bilmez oldum kendimi āyīnede

119. Dād eliŋden[25] ey sipihr-i kīne-cū
ʿĀlemi yaḳmaḳda ẓulmüŋ sū-be-sū

120. Ḳahrıŋ ancaḳ ʿāşıḳ-ı nā-kāmadır
Bu ne bitmez ardı yoḳ hengāmedir

121. Cūş edince lücce-i deryā-yı ʿaşḳ
Ḳaplayınca sīnemi sevdā-yı ʿaşḳ

122. Geçmedi ḥükmüm vücūd iḳlīmine
Yoḳdu ḳudret menʿine tefhīmine

123. Kūy-ı yāre cān atıp oldum revān
Seyrime ḥayrāndı necm-i āsumān

124. Yere başmazdı ayaġım şevḳden
Kendimi ġayb eyler idim ẕevḳden

125. Yolda çoḳ ḫūlyā gelirdi ḫāṭıra
Hem daḫi biŋ maʿnī girdi ḫāṭıra

126. ʿĀşıḳıŋ çün ʿādeti ḫūlyādır hep
Vaṣla dāʾir gördügü ruʾyādır hep[26]

127. Her ne ḥāl ise be-luṭf-ı ẕü'l-ʿaṭā
Oldu devlet-ḫāne-i ʿaşḳ rū-nümā

128. Ṣanma ḫāne Kaʿbetü'l-ʿuşşāḳdır
Çün maṭāf-ı veche-i müştāḳdır

129. Öyle bir kāşāne kim ḳaṣr-ı bihişt
Resm ü naḳşı dil-pesend-i ḫūb-sirişt

130. Ḳalbdir çün mevrid-i ilhām-ı Ḥaḳ
Çünki maḥfūẓ anda ẕāt-ı nām-ı Ḥaḳ

131. Ol sebebden göŋlüm oldu bī-ḥużūr
Ḳalmadı bil ki ne ʿaḳl ü ne şuʿūr

132. Bir si-reng ḥāletde gördüm ḫāneyi
Yaʿnī[27] mānend-i Ḫavernaḳ lāneyi

---

[25] eliŋden: elinden.
[26] İki mısrada da vezin bozuktur.
[27] Yaʿnī: Yaʿnī ol.

133. Şübheye düşdüm suʾāle başladım
Reh-güẕārın gözyaşımla yaşladım

134. Bir zemān daldım biḥār-ı ḥayrete[28]
Gelmege ḳādir degildim ġayrete **[5b]**

135. İşte ḥālden ḥāle ey murġ-ı seḥer
Ḳoydu bu āvāreyi baḫt [ü] ḳader

136. Bir ġazel bārī yine naẓm eyleyim
Āhdan ġayri[29] dem-ā-dem n'eyleyim

Ġazel

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
137. Derd-i hicr-i yār ile şeb-tā-seḥer bīdārım āh
Baḫt-ı nā-fercām elinden gün-be-gün bīzārım āh

138. Kūy-ı vuṣlat mümteniʿ dil ḫaste-i ʿaşḳ-ı ḥabīb
Ey ṭabīb-i çāre-sāzım gel yetiş nā-çārım āh

139. Kim ḫayāl-i vaṣl-ı dil-ber dilde olduḳça füzūn
Mest ü medhūş-ı firāḳım ṣanmayıŋ huşyārım āh

140. Uçdu gözden ol perī yoḳdur peyāmından eẟer
Ḳalmışım emvāc-ı ḥayret içre pür-efkārım āh

141. Ger Nebīl'iŋ sūziş-i ʿaşḳından eylerseŋ suʾāl
Ḳıpḳızıl dīvāne vü ḥasret-keş-i dil-dārım āh

Meẟnevī

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
142. Ṣormaġa mecbūr oldum çāresiz
ʿĀşıḳ olur mu zaḫımsız yarasız

143. Hem-civārından biri geçdi o ān
Ġayrete geldim dedim yā müsteʿān

144. Vermesin ʿaksi cevāb baŋa bu ẕāt
Vech-i maṭlūb üzre etsin iltifāt

145. Merḥabādan ṣoŋra bā-ruʿb ü ḫırāş
Hem binā-yı cism idi pür-irtiʿāş

[28] ḥayrete: ḫayrete.
[29] ġayri: ġayri ġayri.

146. Biŋ telāş ile dedim bu ḫāneniŋ
Her yeri aġlar gibi dīvāneniŋ

147. Nerdedir āyā bu dārıŋ zīneti
Çün derūna düşmüş idi fürḳati

148. Hani ol bāġ-ı leṭāfet ġoncesi
Ḳanda ol naḫl-i melāḥet ġoncesi

149. Ḫāk-i rāhın bekler idim ṣubḥ ü şām
Ḳuluna versin diye bir tek selām **[6a]**

150. Bu ümīd ile yine geldim faḳīr
Rüʾyete nāʾil olam diye ḥaḳīr

151. Bir zemān etdi teʾemmül ol mücīb
Ḥayretinden ḳaldı bī-ṣabr ü şekīb

152. Dedi ey dil-beste-i ḥubb-ı şefef
Söyler isem eyleme zinhār esef

153. Sen de mi ʿāşıḳsıŋ ol naḫl-i güle
Baʿd-ez-īn ur başıŋı cām-ı müle

154. Anda ʿāşıḳ var ki bī-ʿadd ü ḥisāb
Saŋa nevbet mi deger budur cevāb

155. Dāʾiren-mādār eṭrāfın[30] anıŋ
Ḳaplamışdır ʿāşıḳān çün her yanıŋ

156. Bundan üç beş gün muḳaddem ṣorduġuŋ
Āteş-i ʿaşḳı ile dem urduġuŋ

157. Üsküdār'a gitdi bir ay maṣlaḥat
Bulmuş anda kendine çoḳ menfaʿat

158. Ben de teşyīʿ eyledim ḥattā anı
Bendegānı ile dolmuşdu yanı

159. Gitdi bi'l-ʿizz ü selāmet ol cevān
Dedi sen var āteş-i ʿaşḳıyla yan

160. İşidince bu sözü oldum ḫamūş
Durmayıp etdim yine cūş ü ḫurūş

161. Ṣan gören der sīnemi āteş-kede
Oldu meʾmūlüm çerāġı püf-zede

---

[30] eṭrāfın: eṭrāfıŋ.

162. Yanarak̇ bu hicr ile bir nev-ġazel
Söyledim sürʿat ile pek mürtecel

Ġazel

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
163. Eşk-i ḫūn-ābımla ʿālem ser-te-ser reyyān olur
Āteş-i āhım ile ins ü melek reyyān olur

164. Ḥāl-i ḥayret-baḫşıma ṭāk̇at getirmez kāʾināt
Nāle ger etse tecessüm ol daḫi nālān olur

165. Bülbül-āsā ʿāşık̇ıŋ gördükçe zār ü nevḥasın[31]
Ol gül-i naḫl-i melāḥet ġonce-veş ḫandān olur

166. Sīneden vuṣlat ümīdi k̇aṭʿ olunca lā-cerem
Ceyş-i ġam dil-ḫānede tā ḥaşre dek mihmān olur **[6b]**

167. Hem-be-zānū-yı viṣāl olduġunu bir kez Nebīl
Görse ger aġyār ile ṣad-çāk olur giryān olur

Meṡnevī

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
168. ʿAvdeti mümkin midir āyā dedim
Bāʿiṡ-i taʿcīzse de ammā dedi

169. Nefʿ ḥāṣıl eyleyince lā-cerem
Dedi ʿavdet etmege şekk eylemem

170. Gūş edince bu peyām[ı] cāndan
K̇almış iken ṭāk̇at ü dermāndan

171. K̇albde ḥāṣıl oldu bir tāze sürūr
Mürde cāna yeŋiden geldi ḥubūr

172. Līk bu ḥālet oldu ke['l]-lemḥi'l-baṣar
ʿĀşık̇ıŋ k̇ıl ḥāline ʿaṭf-ı naẓar

173. Ṣanki ʿavdet eylese ol māh-rū
Eşk-i ḫūn-ābıŋla dökseŋ āb-ı rū

174. Çeşmesār olsa iki çeşm-i teriŋ
Aġlamak̇dan k̇almasa çeşm-i feriŋ

175. Nīm-nigāha eylese niyyet daḫi
K̇albine gelse bile şefk̇at daḫi

[31] nevḥasın: nevḥasıŋ.

176. Bir ṭaḳım mâniʿ ler eylerler ġulū
Çünki olmuşlar idi baŋa ʿadū

177. Sedd-i İskender gibi āhen-dilān
Anlara aṣlā denilmez Müslümān

178. Gerçi aġyārıŋ hemīşe kārıdır
Menʿ-i maʿşūḳ eylemek efkārıdır

179. Kendine ḥaṣr etmek isterler hemīn
Göz ḳulaḳ olmaḳdadırlar der-kemīn

180. Bilseler de ʿāşıḳıŋ āmālini
Ṣāf olan aḫlāḳını aḥvālini

181. Muḳteżā-yı ṭıyneti murdārlar
Ol daḫīl-i bezm olan aġyārlar

182. İnḫirāf-ı meyl ederler rūz [ü] şeb
Bularaḳ biŋ dürlü ʿilletle sebeb

183. Eylemezler Ḥaḳ teʿālādan ḥaẕer
Ḳahr-ı Mevlā anları bir gün ezer

184. N'eyleyim ʿāşıḳ yine pür-pīç ü tāb
Vaṣl ümmīdi ile bī-tāb ü ḫˇāb

185. Rūz [ü] şeb eyler idim fikr ü ḫayāl
Mümkin olur mu diye rūz-ı viṣāl

186. Ḫāṭıra geldikçe çün menʿ-i raḳīb
Baŋa pek güç görünür vech-i ḥabīb **[7a]**

187. Başa çıḳdıḳça buḫār-ı[32] iştiyāḳ
Ṣabrımı yaġmā edince iftirāḳ

188. Ol sebebden eyler idim meyl-i cām
Defʿ ola dilden diye bu fikr-i ḫām

189. Mest olup gāhī yaturdum ḫākde
Ol mehi görmek içün eflākde

190. Bu ġazeldir kim yine ḫūlyā ile
Söyledim keyfiyyet-i ṣahbā ile

---

[32] buḫār: biḫār.

Ġazel

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]
191. Bir ġonce-i ṣad-berg-i leṭāfetsin[33] efendim
Bir mihr-i dıraḫşān-ı nezāketsin efendim

192. Al destiŋe[34] mirʾāt-i mücellāya naẓar ḳıl
Baḳ kendiŋe[35] dünyāda ne āfetsin efendim

193. Laʿl-i lebiŋe[36] beŋzeye mi seng-i Bedaḫşān
Sen cevher-i şeh-dāne-i ḳudretsin efendim

194. Pūs-ı leb-i cān-baḫşıŋ ile mest olur ʿālem
Çün sāġar-ı ser-şār-ı maḥabbetsin efendim

195. Aġyāra naṣīb olmaya nev-bāġ-ı cemāliŋ
Reşk-āver-i gülzār-ı ṣabāhatsin efendim

196. Teşrīfiŋi dört gözle umar ḫaste Nebīl'iŋ
ʿĀşıḳlara[37] ser-māye-i devletsin efendim

Meṡnevī

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
197. Üsküdār'a gidicek ol reşk-i ḫūr
İndi ṣanmışlar görenler arża nūr

198. Gūş edenler seyrine çıḳmışdı[38] hep
Gösterince ḫalḳa bir ḥüsn-i edeb

199. Düşmüş ḫalḳıŋ beynine pür-güft-gū
Derler imiş ʿacebā Yūsuf mu bu

200. Görmedik biz ḥāṣılı emṡālini
Dāʾim efzūn ede Ḥaḳḳ iḳbālini

201. Anda ol ḥüsn-i melāḥet bir zemān
Kaʿbe-veş olmuş maṭāf-ı ʿāşıḳān **[7b]**

202. Mekṡ ü rāḥat eyleyip anda biraz
Ol meh-i tābende-i şevket-ṭırāz

---

[33] Ek redif görevindeki "-sin" eki "-siŋ" şeklinde yazılmıştır.
[34] destiŋe: destine.
[35] kendiŋe: kendine.
[36] lebiŋe: lebine.
[37] ʿĀşıḳlara: ʿĀşıḳlara sen.
[38] çıḳmışdı: çıḳmışlar.

203. Kim olup vapur-süvār-ı iḥtişām
Sūy-ı İstanbul deyip ol bedr-i tām

204. Līk deryā üzre ol şemʿ-i viṣāl
Eyleyince gün gibi ʿarż-ı[39] cemāl

205. Hep demişler baḥre inmiş mi mihir
Bu beşer mi olmasın yāḫud siḥir

206. Göz ḳamaşır baḳmaġa insānda
Ṣan melek olṭa urur ʿummānda

207. Aḫẕ-ı nūrı andan eyler āfitāb
Pertev-i ruḫsārını eyle ḥisāb

208. Keştī-i çerḫe çıḳıp bā-ʿizz ü nāz
Eyledikçe ʿarʿar-āsā ihtizāz

209. Çün ṭavāʾif müşterī bī-ʿaḳl ü hūş
Gemi ṭutmuş gibi hep mest ü ḫamūş

210. Farṭ-ı şādīden hele fülk-i ṣafā
Ḳarşu ḳormuş lücce-i baḥr üzre tā

211. Sīnesi leb-rīz-i nār-ı ʿaşḳ olup
Ser hevā-yı yār ile pür-zevḳ olup

212. Göklere çıḳmış duḫān-ı iştiyāḳ
Dūd-ı ʿāşıḳ gibi[dir] rūzü'l-firāḳ

213. Böyle bir ʿālem ile bā-şevḳ ü şād
Āminen geldi şükür vefḳ-i murād

214. Ben de teşrīf[in]e yazdım bir ġazel
Olsa da maʿẕūrum ammā pür-ḥalel

Ġazel

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]
215. Müjde ol ġonce-leb ü ḳāmet-i bālā geldi
Ḳurre-i bāṣıra-i çeşm-i mücellā geldi

216. Ḫāke düşse n'ola nāhīd-i felek şevḳinden
Ḫāver-i evc-i ḥüsün şemʿ-i şeb-ārā geldi

217. Gideli çıḫmış idi çeşm-i terimden ʿālem
Maḳdem-i dil-ber ile bir yeŋi dünyā geldi

[39] ʿarż-ı: ʿarż ü.

218. Niçe dem olmuş idi gūşe-nişīn-i ḥasret
Gūş-ı teşrīfle[40] hemān ḫāṭıra ṣahbā geldi **[8a]**

219. Sürülüp leşker-i ġam sīneden olsun iḫrāc
Çün Nebīl saġ ü esen āfet-i raʿnā geldi

Meşnevī

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
220. Her çi bād-ā-bād deyip aldım ḳalem
Nāme taḳdīm etmege başdım ḳadem

221. Saṭr-ı evvelden varınca ġāyete
Oḳuyan elbet gelirdi ḥayrete

222. ʿAşḳ idi her lafẓının maʿnāları
Vaṣla dāʾirdi heme imlāları

223. Gözyaşımla yazdım imżā eyledim
Ḫāk-i pāy-ı yāre ihdā eyledim

224. Belki inṣāf eyler ümmīdi ile
Böyle gelmiş idi çün ḳalb ü dile

225. Nā-gehān etmiş meger ʿaksi ẓuhūr
Sevdigim olmuş görünce bī-ḥużūr

226. Der-ʿaḳab aġyārları cemʿ eylemiş
ʿĀşıḳ-ı bī-çāre bilmem n'eylemiş

227. İnfiʿālinden ḳızarmış ruḫları
Ḳan kesilmiş ḫışm ile çeşm-i[41] teri

228. Mecmaʿ-ı şūrāya ḳonmuş ʿarż-ı ḥāl
Eylemişler ḥaḳḳıma çoḳ ḳīl ü ḳāl

229. Her biri lāyıḳ görüp ḳatle beni
Yıḳmaḳ isterler imiş mülk-i teni[42]

230. ʿAbdiyet idi benimse niyyetim
Yoḳmuş ʿindinde meger ḥayṡiyyetim

231. Ben ümīd eyler iken nīm-iltifāt
Ḥālime raḥm eyler oldu kāʾināt

---

[40] teşrīfle: teşrīfiyle.
[41] çeşm-i: çeşm ü.
[42] mülk-i: mülk ü.

232. Dediler ey ġonce-i bāġ-ı emel
V'ey nezāketde ʿadīm ü bī-bedel

233. Ẕātıŋız çün rūḥ-ı ʿālemdir o kim
Emriŋizle edelim cismin[43] dü nīm

234. Nāme taḳdīm eylemek ḥaddi midir
Ḥāli tefhīm eylemek ḥaddi midir

235. Ḫāver-i iḳlīm-i ḥüsn ü ānsıŋ
Burc-ı dilde pertev-i raḫşānsıŋ

236. Ẕerreyiz bizler eyā mihr-i münīr
Nedir etdigi anıŋ ḫalṭ-ı kebīr

237. Ẕihnini bu rütbe taġlīṭ etdiler
Defʿ olup yerli yerine gitdiler **[8b]**

238. Cümle maʿlūm olmuş idi mācerā
Söyledi bir bir baŋa bād-ı ṣabā

239. Ol zemān düşdüm yine ṣaḥrālara
Uġradım düşvār olan sevdālara

240. Başladım ben kendime levm etmege
Ḳalmadı yüz sūy-ı yāre gitmege

241. Etdigim işe peşīmān oldum āh
Bu teʾessüfle perīşān oldum āh

242. Ḳays-veş yandım yaḳıldım zār zār
Bir maḥalde edemez oldum ḳarār

243. Düşdüm artıḳ cüst-cūy-ı ʿafva ben
Kendimi mecbūr oldum maḥva ben

244. Bir ġazelle eyledim ḥālim beyān
Ola benden yādigār-ı ʿāşıḳān

Ġazel

[müfteʿilün fāʿilün müfteʿilün fāʿilün]
245. **Nā**me yazıp yāre ben ḥālimi etdim beyān
Ġāʾib edip kendimi mey-kedede bir zemān

246. **Nā**zını çekmek deger ol meh-i nev-resteniŋ
Etmese aġyār yine gizlice keşf-i dehān

[43] cismin: cismiŋ.

247. **Nā**ʾil-i vaṣlı içün bez̲l-i vücūd etmeli
Tek ele geçmek içün bir gece ol nev-cevān

248. **Nā**fiẕ ü Ḥamdī Cemāl eylediler ittifāḳ
Ġālib-i dört ḳaşlıya vermege hep māl ü cān

249. **Nā**ḳıl eder boş bulup ḫānesin[44] aġyārdan
Eyledi bir bir baŋa böylece basṭ ü beyān

250. **Nā**ʾire-i şehveti sönmeyicek çāresiz
Beslemesin[45] tekyede düzdü diye nā-gehān

251. **Nā**vek-i müjgānına sīneyi ḳıldıḳ hedef
Āteş-i dil-sūzuna ḳalmadı tāb ü tevān

252. **Nā**z ile göz süzmesi ʿāşıḳını mest eder
Laʿl lebidür anıŋ sāġar-ı āteş-feşān **[9a]**

253. **Nā**file medḥ eyleme başḳa güzel baʿd ez-īn
Var mıdır ʿālemde hīç anda olan ḥüsn ü ān

254. **Nā**mı gibi cez̲besi ġālib olur n'eyleyim
Eylemese kendini faḫr ederek rāygān

255. **Nā**sı ṣanır bī-ḫaber ʿāşıḳ-ı şūrīdeler
Nāʾim olur mu ʿaceb mīve-i vaṣlın[46] uman

256. **Nā**şir-i aḥvāl olur ummadıġıŋ mest-i[47] cām
Gerçi ṣabāḥ ü mesā hem-demidir ser-ḫoşān

257. **Nā**diren eyler ẓuhūr şūḫ [ü] ẓarīf ü lebīb
Ṭūṭī-i gūyā-mis̲āl şāʿir-i şīrīn-zebān

258. **Nā**le-i pey-der-pey etme Nebīlā [sen] biraz
Olmaya fāş ü ʿayān dildeki remz-i nihān

Ġazel

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]
259. ʿAşḳ eder ṣāḥibini ehl-i kemāle hem-dem
Ṭıfl-ı ebced ise de sırr-ı ledünne maḥrem

260. Bāde-i ʿaşḳını nūş etmesi güçdür ammā
Bulunur teşne-i vaṣlında bir özge ʿālem

[44] ḫānesin: ḫānesiŋ.
[45] Beslemesin: Beslemesiŋ.
[46] vaṣlın: vaṣlıŋ.
[47] mest-i: mest ü.

261. Sesi çıḳmazken eder bülbülünü gūyende
Açılınca o gül-i bāġ-ı leṭāfet gül-fem

262. Maḳṣadın[48] ʿarż edemez pīş-i[49] niyāza ʿāşıḳ
Ḥarf-be-ḥarf söylenemez çünki o lafẓ-ı mübhem

263. Ḳarışır ʿaḳl[ı] heves-kār-ı viṣāl-i yāriŋ
Yāda geldikçe o müşkīn ü muʿanber perçem

264. Ḥāṣılı ʿaşḳdır olan ṣayḳal-ı ḳalb-i pür-zeng
Sür yüzüŋ ḫānḳah-ı ʿaşḳa olasın[50] ādem **[9b]**

265. Kendini çāk ediyor āteş-i ḥasretle Nebīl
Olmasın mı iki şıḳḳ eldeki kilk-i edhem

Meşnevī

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
266. Gel gel ey bülbül yine gūş eyle sen
Söyleyim başa gelen aḥvāli ben

267. Söylemişdim nāme taḳdīm etdigim
Yaʿnī maʿlūmuŋ idi gönderdigim

268. ʿAksi maʿnālar verip mesṭūruna
Gelmemiş ḫoş ḥāṣılı manẓūruna

269. Bir de eṭrāfın[51] alıp ġammāzlar
ʿĀşıḳ-ı nā-şāda seng-endāzlar

270. Beni tebrīd etmek içün yārdan
Gör neler etdi ẓuhūr aġyārdan

271. Ẓannıma var bir iki şāʿir falān
Bir pul etmez sözleri ṣaçma ṣapan

272. Kendini şāʿir ṣatıp dil-dārına
Vāḳıf olmaḳlıḳ içün esrārına

273. Eylemişler ḫaylī ifsād-ı mizāc
Niʿmet-i vaṣlı ile gözleri aç

274. Ele almışlar beni ifnā içün
Nām ü şānım dünyeden imḥā içün

---

48 Maḳṣadın: Maḳṣadıŋ.
49 pīş-i: pīş ü.
50 olasın: olasıŋ.
51 eṭrāfın: eṭrāfıŋ.

275. Şöyle kim destān olam ʿālemlere
Mūcib-i ʿibret olam ādemlere

276. Almayım aġzıma yāriŋ nāmını
Bulmayım ʿömrümde vaṣl imkānını

277. Reh-güẕārında görürlerse eger
Vereceklermiş tüfengliye meger

278. Ḫalḳıŋ imrār etdigi yoldan bile
Geçmeme[52] rāżī degillermiş hele

279. İçlerinden biriniŋ tā ol ḳadar
Gözleri ḳızmış ki farḳdan bī-ḫaber

280. Ben ḳıyāsıyla birini nā-gehān
Żābıṭaya al şunu demiş hemān

281. Her geçen durmuş baḳarmış ḥālete
Anda olan ḥiddet-i[53] pür-şiddete

282. Bir de iş maʿlūm olunca hebṭ[54] olup
Şerm ile gāhī ṣararıp geh ṣolup

283. Herkesi tezyīf eden[55] lāf-ı kürük
Başlamış kendinde ṣıḳ ṣıḳ öksürük **[10a]**

284. Çün görenler başlamışlar ḫandeye
Sūḳ ü pāzār düşmenin[56] cūyendeye

285. Bir ʿaceb ḥālet ile ol kīne-cū
Yıḳılıp gitmiş rezālet ile o

286. Ġayreten reng vermeyip cānānına
Yüz sürüp bozuḳ düzen dāmānına

287. Düşmeniŋ zīr ü [ze]ber etdim demiş
Żabṭiyeye bilece gitdim demiş

288. Ḥabse ilḳā eyledim yaḳdım cānın
İşte böyle dāʾim ola düşmeniŋ

289. Bendeŋiz işitdim ol sāʿat anı
Pek taʿaccüb eyledim iẕʿānını

---

[52] Geçmeme: Geçmeŋe.
[53] ḥiddet-i: ḥiddet ü.
[54] hebṭ: hebt.
[55] eden: eden ol.
[56] düşmenin: düşmeniŋ.

290. Böyle bir ḫande-fezā aḥvāli ben
Bir ġazelle söyleyim gūş eyle sen

Ġazel

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
291. Şiddet-i sevdā kişiye gör neler eyler imiş
Kendini ġayb etdirip bī-maġz-ser eyler imiş

292. Başda dūd-ı āteş-i vuṣlat olunca şuʿle-pāş
Cānını endāḫte-i çāh-ı saḳar eyler imiş

293. Görmeyip pīş ü pes [ü] ṣaġ ü ṣolun[57] dīvāne-vār
Bī-sebeb ebnā-yı cinse keç-naẓar eyler imiş

294. Pehlevān-ı ʿaşḳ olup cānānını tesḫīr içün
Eblehāne ṭavr ile ʿarż-ı hüner eyler imiş

295. Gerçi taʿyīb eylemem başa edince dem hücūm
Semt-i cinnet-ḫāneye seyr ü sefer eyler imiş

296. Çünki ʿāşıḳ kendini kör ṣanması meşhūrdur
Ḥālini ʿiffet ile gūyā siper eyler imiş

297. Nerde anlarda maḥabbet hep hevādır ey Nebīl
Nām-ı ʿaşḳı vererek meyl-i püser eyler imiş **[10b]**

Mes̱nevī

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
298. Ḥıfẓ eder ʿaşḳ ṣāḥibin[58] aġyārdan
Olsa da cemm-i ġafīr eşrārdan

299. Ḳalb-i ʿāşıḳ ṣāfdır āyīne-veş
Sādedir aġrāżdan bī-ġıll ü ġış

300. Her ne rütbe etseler ʿazm-i telef
ʿĀşıḳ andan eylemez aṣlā esef

301. ʿAks eder tīr-i nifāḳ aġyāra hep
Muḍḥik-i ʿālem olur bī-çāre hep

302. Çün muʿalleldir ġarażla ḫilḳati
Yek naẓarda keşf olur māhiyyeti

[57] ṣolun: ṣoluŋ.
[58] ṣāḥibin: ṣāḥibiŋ.

303. Ṣūret-i ʿāşıḳ-ṣıfat keẕẕābdır
Fitne īcād etmede erbābdır

304. Āh-ı ʿāşıḳdan yine pür-pīç ü tāb
Ḫāʾin ü ḥāʾif[59] buŋa yoḳ irtiyāb

305. Sen ṣaḳın[60] mekrinden olma çün emīn
Şerlerinden ṣaḳlaya Rabbü'l-muʿīn

306. Ḳorḳmayınca bir kişi Allāh'dan
Tīr-i ser-tīz-i dil-i āgāhdan

307. Çalışır her bir fesādı etmege
Yār içün dil-ḫˇāhını perkitmege

308. Nuṣret-i Bārī'le mensūbān-ı ʿaşḳ
Sāġar-ı ḥasretle medhūşān-ı ʿaşḳ

309. Naḫl-i cismiŋ ḳurudur bir āh ile
Kim meded-kārī-i yā Allāh ile

310. Bir şemātetden ʿibāret bil anı
Dīg-i ġılyān-ı ʿadāvet bil anı

311. Anlarıŋ etdiklerine ḳarşu
Alnıŋ aç gez Rüstemāne sū-be-sū

312. Dāġlar ur sīne-i aġyāra sen
ʿArż edip aḥvāliŋi[61] dil-dāra sen

313. Dest-keşīde olma istirḥāmdan
Kesmeyip ümmīdiŋi[62] inʿāmdan

314. Sen niyāz et ol hümā nāz eylesin
Evc-i istiġnāda pervāz eylesin

315. Sen ki ʿāşıḳsıŋ seniŋ kārıŋ nevā
Eylemekdir durmayıp āh ü bükā

316. Zīb-i ʿāşıḳdır ser-i bālīn-i renc
Zīnet-i maʿşūḳdur reftār-ı ġunc

317. Eyle her āz[ā]rına sīneŋ siper
Belki bir gün acıyıp şefḳat eder **[11a]**

---

[59] ḥāʾif: ḥāʾifdir.
[60] ṣaḳın: ṣaḳıŋ.
[61] aḥvāliŋi: aḥvālini.
[62] ümmīdiŋi: ümmīdini.

318. Ḫāk-i dergāhında yāriŋ ḫāk ol
Reşk-i necm-i çārüm-i eflāk ol

319. Ḳulluġa bel baġla redd eylerse de
Bāb-ı elṭāfını sedd eylerse de

320. Yine andandır saŋa luṭf ü ʿaṭā
Yine andandır saŋa bir dev˒-i devā

321. Ḫasteyim bī-çāreye dermān anıŋ
Düşkün [ü] āvāreye iḥsān anıŋ

322. Ye˒se düşme birṭaḳım nā-dān içün
Bir alay bī-maġz ü bī-iẕʿān içün

323. Ġayretiŋe gelmesin aṣlā fütūr
Sen s̱ebāt et anlar olsun bī-şuʿūr

324. Ṣanma [kim] bu cemʿini bāḳī ḳalır
Varaḳ-ı mihr [ü] vefāyı kim alır

325. ʿĀrıżīdir anlarıŋ ʿāşıḳlıġı
Bir iki günde biter ṣādıḳlıġı

326. Aŋlar ammā n'eyleyim ol āfitāb
Şehr-i behcet olıcaḳ baʿde ḫarāb

327. Şimdiden uç gösterip oldu ʿayān
Çıḳdı bir bir sözlerim hep bī-gümān

328. Bir iki yan çizmege başladılar
Hem daḫi baʿżıları ṭaşladılar

329. Etmez elbetde yüz üzre naḳş kār
ʿAşḳ anlarda ṣaḥīhen nerde var

330. ʿAşḳa dā˒ir bir ġazel ṭarḥ edeyim
Başım alıp kūy-ı yāre gideyim

Ġazel

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
331. Ṣāf eder mir˒āt-i ḳalbi cevher-i yek-tā-yı ʿaşḳ
Pāk eder jeng-i kederden ṣayḳal-ı mīnā-yı ʿaşḳ

332. Ḳayd-ı hestīden berīdir zümre-i ehl-i dilān
Terk-i nāmūs ü ḥayādır ʿādet-i vālā-yı ʿaşḳ

333. Mey-fürūş-ı ʿaşḳa ḳul ol ṭut ṣarıl dört el ile
Aŋla neymiş neşʾe vü keyfiyyet-i ṣahbā-yı ʿaşḳ

334. ʿAşḳdan ġayri bulunmaz ʿāşıḳa yār ü nedīm
Ol sebebden cāy-ı vaḥdet rāzıdır[63] ṣaḥrā-yı ʿaşḳ **[11b]**

335. Ḥarf ü ṣavta ḳādir olmazken o bī-ʿaḳl [ü] şuʿūr
Bülbül-i gūyā eder baḳ himmet-i ʿulyā-yı ʿaşḳ

336. Çāk çāk-i ẕühd ü taḳvā eylemişler ẕāhidā
Çünki anlardır ezel müstaġraḳ-ı deryā-yı ʿaşḳ

337. Erdirir taḥḳīḳe bir gün bendesin elbet Nebīl
Ol ḳadar ʿālī-himemdir Ḥażret-i Dārā-yı ʿaşḳ

Meŝnevī

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
338. Aŋlamışdır elbet ol kān-ı ẕekā
Var mıdır ṣūret-perestlerde vefā

339. Gerçi biŋ ḫ̮ˇāhiş ile üftādedir
Yoluna cān vermege āmādedir

340. Ḫ̮aṭ-ber-āver olıcaḳ ol meh-cemāl
Mihr-i ḥüsne iricek vaḳt-i zevāl

341. Yine nāz etmek diler ol nāzenīn
Eski ḥāl üzre ḳıyās eyler hemīn

342. Ḳanda ol ʿāşıḳ ṣanıp cān oynatan
Dem-be-dem ʿaşḳ āteşini ḳaynatan

343. Nerde şimdi māl ü cān īŝār eden
Derd-i ʿaşḳ ile fiġān [ü] zār eden

344. N'oldu āyā ʿāşıḳ-ı efgendeler
Yoḳ mudur ol şāh-ı ḥüsne bendeler

345. Cümlesi almış başın çıḳmış yola
Sürʿatinden baḳmayıp ṣaġa ṣola

346. Başḳa bir dil-ber araşdırmaḳ içün
Ḫ̮oşca her sūyı ṭaraşdırmaḳ içün

347. Yaḳadan çün atılır yār-ı ḳadīm
Yeŋisine baḳalım Allāh kerīm

[63] rāzıdır: zārıdır.

348. Anlarıŋ ḥāli hemīşe böyledir
Muġlimātıŋ ʿādeti hep öyledir

349. Meslek oldur ki ṣabāḥ-ı ḥaşre dek
Bir gül-i nev-ġonceye ʿāşıḳ gerek

350. Yoḳsa her gördügüne bel bağlayıp
ʿĀşıḳ olmuş gibi gūyā aġlayıp **[12a]**

351. Bir ġazāl-i vaḥşīyi biŋ āl ile
Avlayıp dām-ı firīb-āmāl ile

352. Bir zemān anıŋla edip ünsiyet
Tā bıḳıp ġāyet bulunca germiyet

353. Böyle böyle cümleye çatmaḳ diler
Mest edip ṣarmaş dolaş yatmaḳ diler

354. Nerde varsa böyle bir ḳavm-i leʾīm
Ḥaḳlarından gelsin Allāhü'l-ʿaẓīm

355. Ẕikr ü fikri ʿāşıḳıŋ cānāndır
Varsa dīger sevdigi bühtāndır

356. Dāʾimā yanındadır dil-dādesi
Ayrılır m'andan [ki] hīç üftādesi

357. Çünki hem-demdir anıŋla sīreti
Olmasa birlikde farżā ṣūreti

358. Çeşmine girer mi başḳa dil-firīb
Olsa da yanında her gün biŋ ḥabīb

359. Ḳahr edip eylerse de ḫışm ü ġażab
İltifāt bilmekdir ʿuşşāḳa edeb

360. Bendeye lāyıḳ olan taʿẓīmdir
Kendini maḥv eyleyip teslīmdir

361. Ḳāʿide çoḳdur bu yolda ḥāṣılı
Aŋlar ancaḳ bu ṭarīḳıŋ vāṣılı

362. Ḥāliŋi[64] ʿarż eyle artıḳ lāfı ḳo
Ṣadediŋ ḫāricine çıḳmaḳ ne bu

---

[64] Ḥāliŋi: Ḥālini.

363. Rişte-i naẓma çekip bir nev-ġazel
Vermesin ey ʿandelīb ṭabʿa kesel

Ġazel

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]
364. ʿAndelībiŋ gül eder naġme-serāsından ḥaẓ
Nāle-i dem-be-dem-i ṣubḥ ü mesāsından ḥaẓ

365. Yara-i ʿaşḳa devā nāz-ı ḥabībdir zīrā
Çün ṭabībiŋ edilir dest-i eẕāsından ḥaẓ

366. Götürüŋ ḫāk-i reh-i ḥażret-i cānāna beni
Eylesin ḫaste-i dil āb ü hevāsından ḥaẓ

367. Yüz ṣuyu dökmek ile ḥāṣıl olur toḫm-ı ümīd
Naḫl-i turfanda eder çünki saḳāsından ḥaż **[12b]**

368. Emr-i dil-ber ne ise cümlesi cān baş üzre
Etmese ol gül-i ter ġayre vefāsından ḥaẓ

369. Telḫ iken nūş-ı şarāb ṣor yine mest-i cāma
Ediyor köhne meyiŋ neşʾe-fezāsından ḥaẓ

370. Ḫāk-i maʿşūḳa Nebīl nāṣiye-sā ol ki ḳadīm
Eder efgendesiniŋ āh ü bükāsından ḥaẓ

Meṡnevī

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
371. Yine bir gün bu ġarīb-i nāle-keş
Āteş-i ʿaşḳ ile derdi el-ʿaṭaş

372. Teşnelik bīzār edip cān ü tenim
Çāk çāk eyler idim pīrehenim

373. Hem çıḳardı āhlar eflāke dek
Yanmada külḫen idi cān ü yürek

374. Ṭāḳatim ṭāḳ oldu ḳaddim ḳat ḳat
Ḥasb-ı ḥāl eylerdi benle şeş cihāt

375. Derler idi k'ey ġarīb ü bī-naṣīb
Maḳṣadıŋ iḥsān ede Ḥaḳ ʿan-ḳarīb

376. Niceye dek bu fiġān ü bu enīn
Oluyor taʿcīz çerḫ-i heftümīn

377. Yoḳsa ʿādet mi edindiŋ[65] her zemān
Nāle vü feryādı sen ey nā-tevān

378. Hīç mümkin mi bu rütbe cevr ü nāz
ʿĀşıḳa etsin o şūḫ-ı dil-nevāz

379. Āhenīn olsa dil-i maʿşūḳ eger
Bu seniŋ etdikleriŋ teʾs̱īr eder

380. Hangi vicdān eyler ol ḥāli ḳabūl
Dāʾimā gördükçe şeydāsın melūl

381. Nice yıllar āh ü feryād edesin
Kendiŋi bu yolda berbād edesin

382. Etmesin yine saŋa ʿaṭf-ı nigāh
Buŋa rāżī mı olur Rabb-i İlāh

383. Yoḳ yoḳ etdigiŋ seniŋ sehv ü ġalaṭ
Biŋde biri ola cāʾizdir faḳaṭ

384. Bir kişi insān ola ʿārif ola
ʿĀşıḳıŋ aḥvāline vāḳıf ola **[13a]**

385. Etmeye üftādesin şefḳat-ḳarīn
Bārī bir kerre n'ola ol meh-cebīn

386. Ummam ʿālemde o rütbe pür-cefā
ʿAḳla müstebʿid gelir bu iştikā

387. Yoḳ mu cānım bunda luṭf ü maʿdelet
Yoḳ mudur ḳalbinde ẕerre merḥamet

388. Ḫaylī demler ile düş āteşlere
Yüz vere ol birṭaḳım def-keşlere

389. Ḥāṣılı ʿaḳlım ḳabūl etmez benim
İşte hem budur netīce süḫenim

390. Baḳ hücūm-ı ʿaşḳ neler etmiş saŋa
Başıŋa biŋ dürlü ḥāl etmiş belā

391. Yāriŋe bu rütbe bühtān eyleme
Kendiŋi mehcūr-ı cānān eyleme

392. Bir gün eyler belki iḳbāliŋ ẓuhūr
Miḥnetiŋ encāmıdır zīrā sürūr

---

65 edindiŋ: ediŋdiŋ.

393. Gör neler çekmiş neler çekmiş selef
Eylemişler niceler ʿömrün[66] telef

394. Bunları der-pīş-i ems̱āl etmeli
Ṣoŋra da taṭbīḳ-i aḥvāl etmeli

395. Güçse de ammā raḳībiŋ miḥneti
Derd çekilmezse bilinmez rāḥatı

396. Kesme ümmīdiŋ Ḫudā'dan lā-cerem
Erdirir maḳṣūduŋa çekme elem

397. Bir ġazel söyle niyāz-āmīz ola
Hem selīs ü hem de şevḳ-engīz ola

Ġazel

[feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün]
398. Döküle cām-ı ṣafā meclis-i rindān üzre
Ḳoyula ṣubḥa ḳadar ṣoḥbet-i yārān üzre

399. Seyre çıḳ ey gül-i nev-bāve-i bāġ-ı emel
Bülbül-i nāle-keşiŋ lāne-i nālān üzre

400. Saŋa āmāde eyā nūr-ı dü çeşm-i ʿālem
Çeng ü ḫˇānende ṭarab emr ile fermān üzre

401. Germī-i neşʾemize reşk ede nāhīd-i felek
Döşene nuḳl-i şarāb sufre-i meydān üzre [13b]

402. Leşker-i bām-ı felek dīde-güşā-yı ḥayret
Yürü ey naḫl-i emel serv-i ḫırāmān üzre

403. Verme yüz ṭard-ı raḳīb eyle eyā nūr-ı baṣar
Ḳoyma üftādeleriŋ girye vü efġān üzre

404. Mālik-i ḳalb-ı ġınā dünyede eyler rāḥat
Ne ḳadar olsa Nebīl ḫāk ile yeksān üzre

Mes̱nevī

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
405. Kimse bilmez ḥālimi şerḥ eyleyim
Bārī evvel yārimi medḥ eyleyim

[66] ʿömrün: ʿömrüŋ.

406. Ḥüsn ü ānın[67] eylemiş idim beyān
Ṭarz ü eṭvārı ola şimdi ʿayān

407. Kāmilāne resm-i nev üzre s̱iyāb
Başına tāc olmaḳ ister āfitāb

408. Ṣanma fes başındaki laʿlīn tāc
Zülf-i zerrīn üzre etmiş imtizāc

409. Bir [de] salburī giyer ki baḳma geç
Her gören der işte bu prens-i Peç

410. Panṭolon-ṣubye olmaḳ diler
Gördügü dem ʿāşıḳ-ı şūrīde-ser

411. Görse ṭāvūs-ı İrem reftārını
Ġayb eder faḫriyyeli güftārını

412. Bir nezāketdir tecessüm etmiş o
Ṣan leṭāfetdir teressüm etmiş o

413. Tā uzaḳdan olıcaḳ engüşt-nümā
Bir müşekkel nūr ṣanarlar bī-riyā

414. Yaḳlaşınca bir temāşāgāh olur
Her ṭaraf gūyā-yı māşā'llāh olur

415. Nāzükāne ṭavr ile ol leb-şeker
Geçer ammā ʿālemiŋ bağrın[68] ezer

416. Kimseler etmez aŋa ʿazv-i ḫafā
Çünki pek nāzük revişli ol hümā

417. Gösterişi kimse incitmez gibi
Luṭfa dā'ir açılır ġonce lebi

418. Gel baŋa ṣor ne zehirler yutduġum
Deşt ü ṣaḥrālarda mesken ṭutduġum **[14a]**

419. Ne sitemler ne cefālar ne elem
Hepsini taḥrīre ʿācizdir ḳalem

420. Çekdigim bir ben bilirim bir de Ḥaḳ
Sāde sen mi bunca cevre müsteḥaḳ

421. Saḫt imiş ṭaşdan meger cism-i naḥīf
Gör neler seyr etdi bu çeşm-i żaʿīf

[67] ānın: ānıŋ.
[68] bağrın: bağrıŋ.

422. Geh baġal-gīri olup aġyār-ı bed
Ola mı bu dünyeden nefy-i ebed

423. Diz-be-diz gāhī olup ʿuzlet-nişīn
Niçe demlerle daḫi ḫalvet-güzīn

424. Kimini gördüm kimin gūş eyledim
Ol zemān deryā gibi cūş eyledim

425. Kendimi atdım der-i mey-ḫāneye
Ḳıpḳızıl döndüm deli dīvāneye

426. Yāda geldikçe leb-i laʿl-i teri
Doldurur[69] nūş eyler idim sāġarı

427. Hem-ḳadeḥ çün ṭāliʿ-i vāj-gūn ile
Boġuşurduḳ bāde-i gül-gūn ile

428. Tā olunca mest-i[70] lā-yaʿḳıl temām
Eder idim maḳṣada ʿaṭf-ı licām

429. Üsküdār'dan geleli ol lāneyi
Boş ḳoyup gitmişdi devlet-ḫāneyi

430. Menzil-i āḫerde ṭutmuşdu vaṭan
Söylemiş idi baŋa bir pīre-zen

431. Yine ben orsa poca pervāne-vār
Devr ederdim ḫāneyi leyl ü nehār

432. Lāne-i bī-bülbül ammā n'eyleyim
Meskeniyle bārī göŋlüm egleyim

433. Söylemişdim baʿżılar ṣavuşdular
Başka birisin[71] bulup ḳavuşdular

434. Ḳaldı ancaḳ bir iki ġayret-keşān
Olur anlar da ḳarīben bī-nişān

435. ʿUsruŋ encāmı yüsürdür[72] lā-cerem
Baṣ hemān ṣabr ü s̱ebāt üzre ḳadem

436. Kesme ümmīdiŋ yine cānāndan
Ol melek-ḥaṣlet revişli cāndan

[69] Doldurur: Ṭolduram.
[70] mest-i: mest ü.
[71] birisin: birisiŋ.
[72] "Güçlükle (beraber) kolaylık (vardır)." (*Kur'ân-ı Kerîm*, İnşirâh Suresi 94/5, 6).

437. Bir ġazel söyle bahār eyyāmıdır
Vaḳt-i gül pūs [ü] kinār eyyāmıdır

Ġazel

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
438. Ṭalʿatın[73] görse o māhıŋ mihr ü meh ġamgīn olur
Verme dest-i dil-bere āyīneyi ḫod-bīn olur **[14b]**

439. Mālik-i ḥüsn-i melāḥetdir o rütbe ser-te-ser
Ṣaḥf-ı ʿālem içre medḥ-i dil-rübā terḳīn olur

440. Olmasın mı kendine kendi daḫi āşüfte-ḥāl
Bām-ı çerḫden çünki her bir ṭavrına taḥsīn olur

441. Etmesin āzār ü cevri ʿāşıḳa muʿtād kim
Ṣoŋra hep etdikleri aḫlāḳına āyīn olur

442. Sāḳiyā gel eyleme cām-ı mey[i] bizden dirīġ
Nāle-i cān-kāha zīrā bāʿis̱-i teskīn olur

443. ʿAndelīb eyler ṣabāh-ı ḥaşre dek feryād ü āh
N'eyleyim aġyār hemīşe nāʾil-i gül-çīn olur

444. Važʿ-ı nā-sāz-ı felekden var mı dil-gīr olmamış
Zaḫm-ı tīr-i nā-gehāndan sīneler tezyīn olur

445. Kim ki eyler kendini āzāde-i ḳayd-ı heves
Ḥükm-i bī-raḥm-ı dehirden ḫar diye teʾmīn olur

446. Eyle teslīm kendiŋi[74] dergāh-ı Monlā'ya Nebīl
Fülk-i dil mevc-i ḫaṭardan reh-rev-i temkīn olur

Ġazel

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
447. Seyr-i ṣaḥrā eyle ey meh-pāre-i ʿālem-behā
Muntaẓır dīdārıŋa üftādeler ṣubḥ ü mesā

448. Başḳadır faṣl-ı bahārıŋ revnaḳ ü ālāyişi
Her mesīre ḥālet-i dīgerledir ḫayret-fezā

449. Gerdişi olmaz şebābet vaḳtiniŋ hemçü fuṣūl
Ey nihāl-i bāġ-ı ʿişve etmeli ẕevḳ ü ṣafā

---
[73] Ṭalʿatın: Ṭalʿatıŋ.
[74] kendiŋi: kendini.

450. Bülbül-i āzürde-ḫāṭır etmesin feryād-ı gül
Ġonce-i ruḫsārıŋa medd-i nigāh etdikde tā **[15a]**

451. Eyleseŋ[75] diḳḳat ile āyīneye cānā naẓar
Kendiŋe[76] kendiŋ daḫi ḥayrān olursuŋ bī-riyā

452. Yāda geldikçe leb-i laʿl-i şeker-rīziŋ seniŋ
Meyl-i sāġar eylemez mi ʿāşıḳān-ı bī-nevā

453. Tābiş-i ḥasret füzūn olduḳça mümkin mi Nebīl
Gūşe-i beytü'l-ḥazene etmemek āh ü bükā

Meşnevī

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
454. Ṣabra ġāyet yoḳ mu ey Rabb-i raḥīm
Ḥālimi sensiŋ benim ancaḳ ʿalīm

455. Ol melek-sīmā-yı reşk-i aḫteriŋ
Maṭlaʿ-ı burc-ı melāḥet-ḫāveriŋ

456. Ṭut taḥammül edeyim āzārına
Sīne germek güç gelir aġyārına

457. Her günüm her sāʿatim başḳa memāt
Mürde cāna vaṣl ile gelsin ḥayāt[77]

458. Ḳalbine inṣāf ver ol āfetiŋ
Ey olan mebzūl-i luṭf ü şefḳatiŋ

459. Çekdim ol meh-rūnuŋ ammā miḥnetin[78]
Çekmeyim bārī raḳībiŋ ṣıḳletin

460. Maẓhar olam nīm-nigāh-ı yāre ben
Belki maʿmūr ola köhne mülk-i ten

461. Ḳalmadı artıḳ taḥammül ḫasteyim
Ṭurre-i zencīr-i zülfe besteyim

462. Acır oldu her gören iḫvān-ı dīn
Hem de Tersā vü Yehūd-ı müşrikīn

463. Żaʿf ile döndüm ḫayāle ḳıl meded
Yüz sürigeldim ḳapuŋa etme red

---

[75] Eyleseŋ: Eylesen.
[76] Kendiŋe: Kendine.
[77] ḥayāt: ḫayāt.
[78] miḥnetin: miḥnetiŋ.

464. Rām ola bir gün baŋa ol nev-cevān
Ḥiss edem bir kerrecik cismimde cān

465. Sen daḫi ʿāşıḳ mısıŋ diye baŋa
Eyler imişsiŋ yolumda[79] cān fedā

466. Gerçi bir nāmeŋ erişdi destime
Yaʿnī ol dest-i kere[m]-peyvestime

467. Meclis-i ʿuşşāḳı iḥżār eyledim
ʿArż olan manẓūmu iḫbār eyledim

468. Ḳondu şuraya oḳundu ḥarf-be-ḥarf
Var içinde baʿżı ebyātı tuḥaf **[15b]**

469. Ehl-i meclis oldular pür-pīç[80] ü tāb
ʿArż-ı ḥāliŋ verdi ḫalḳa ıżṭırāb

470. Dediler vardır içinde ḫalṭıyāt
Ṣāḥib-i naẓma gerekmez iltifāt

471. Biliriz biz anı eski māldir
Görünen kendinde başḳa ḥāldir

472. Verme yüz ḥabīs̱e verir ḫalel[81]
Uzadır belki ruḫ-ı al üzre el

473. ʿAşḳdan aŋlar mı o bī-ʿaḳl [ü] şuʿūr
Etmeyen şehr-i maḥabbetden ʿubūr

474. Daʿvī-i ʿaşḳ etse de bī-hūdedir
Çünki ol ṣahbā ile ālūdedir

475. Hem ne lāzım var iken bizler saŋa
Ola bir fażla yabancı mübtelā

476. Diye ol bāġ-ı feṣāḥat bülbülü
Zīb-i gülzār-ı ṣabāḥat sünbülü

477. Meyl ederken önüme sedd oldular
Mūr-veş eṭrāfıma hep doldular

478. Getirip biŋ dereden biŋ dürlü ṣu
Ülfeti menʿe sebeb de işte bu

[79] yolumda: yolunda.
[80] pür-pīç: bir pīç.
[81] Birinci mısraın vezni bozuktur.

479. Luṭf edip bu yolda mesrūr eylese
Dīde-i tārīki pür-nūr eylese

480. Olsam aḳrānım içinde ser-firāz
Bulsam iḫvānım içinde imtiyāz

481. Rāżıyım bu mertebe iḥsānına
Yüz sürem ara ṣıra dāmānına

482. Ġamz-ı aġyār ola hem bī-fāʾide
Ola bāzār-ı nifāḳı kāside

483. Eyledim Ḥaḳ'dan temennā baş açıp
Dergehinde eşk-i ḫūn-ābım ṣaçıp

484. Dedim ey Mevlā-yı Rabb-i ẕü'l-kerem
ʿĀcize senden olur luṭf ü himem

485. Nerm edip ḳalbin[82] o serv[i]-ḳāmetiŋ
Yumşada teʾs̱īr-i germ-i reʾfetiŋ

486. Kim ḫayālim üzre etsin nīm-nigāh
Ṣubḥ-ı ümmīde ere baḫt-ı siyāh

487. Bir ġazel ʿarż eyle pīş-i ʿizzete
İʿtirāf-ı ʿacz ile ol ḥażrete

Ġazel

[mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün]
488. Bir ʿāciz ü dermānde vü nā-çārım İlahī
Bir bende-i pür-cürm [ü] güneh-kārım İlāhī **[16a]**

489. Bir saḫt-dile oldu göŋül vālih ü ḥayrān
Çekmekden anıŋ cevrini bīzārım İlāhī

490. Sen ḳalbine ver merḥamet ol serv-i ḫırāmıŋ
Fāş oldu bütün ʿāleme esrārım İlāhī

491. Bir kerre beni eylemedi luṭfuna maẓhar
Nāʾil oluyor vuṣlata aġyārım İlāhī

492. Oldum reh-i ʿaşḳında anıŋ ḫāk ile yeksān
Nīm ʿaṭf-ı nigāh etmedi ḫūn-ḫ̌ārım İlāhī

493. Ol āfetiŋ ʿindinde nedir cürm ü ḳuṣūrum
Fehm edemedim ġayri pür-efkārım İlāhī

[82] ḳalbin: ḳalbiŋ.

494. Bir başḳa ḳapu yoḳ gele bī-çāre Nebīl’iŋ
Birligiŋedir[83] tā ezel iḳrārım İlāhī

Meşnevī

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
495. ʿAşḳımı her dürlü işbāt eylerim
Müddeʿīniŋ iftirāsın[84] n’eylerim

496. Lāf ile peynir gemisi yürümez
Ṭaḳmayan[85] zencīr-i ʿaşḳı sürümez

497. Ḫalḳa rüsvā olmaḳ ister mi lebīb
Olmasa başında sevdā-yı ḥabīb

498. Etse de ʿaşḳ ādemi maḥv ü helāk
Eylemez maʿşūḳ cāndan infikāk

499. Öyle daldan dala ḳonmaz ʿāşıḳān
Gördügü her dil-bere vermez nişān

500. Dil esīr-i zülf-i cānān olalı
Āteş-i ʿaşḳ ile sūzān olalı

501. Etmedim bir dil-bere ʿaṭf-ı naẓar
Çekmedim āġūşa başka sīm-ber

502. Bir çerāġıŋ olmuşum pervānesi
Yandım ammā olmasam bīgānesi

503. Etmiyor gūş ḥāliyā feryādımı
İstiyor dāʾim benim ber-bādımı **[16b]**

504. Çün raḳīb eṭrāfını pek ḳaplamış
Ẕihnine tīr-i nifāḳı ṣaplamış

505. Yoḳsa ol rütbe degildir ḫūn-ḫˇār
Eylesin üftādesin bīzār zār

506. Ḥüsnü gibidir anıŋ da ḫilḳati
Ṣūretinden fehm olunur sīreti

507. Müstmendim ʿāşıḳım üftādeyim
Ol şeh-i nev-resteye dil-dādeyim

---

83 Birligiŋedir: Birliginedir.
84 iftirāsın: iftirāsıŋ.
85 Ṭaḳmayan: Ṭatmayan.

508. Baḥr-i emvāc-ı maḥabbet içreyim
Ġavṭa-ḫˇār-ı yemm-i[86] ḥayret içreyim

509. Ben şarāb-ı ʿaşḳ ile mest-i[87] müdām
Düşmez anıŋçün elimden köhne cām

510. Ṣāfdır āyīneden ḳalbim benim
Çirk-i ẓandan pākdir pīrāhenim

511. Etmedi iḍlāl beni şeyṭān ü ġūl
Olmadım nefs ü hevāya bende ḳul

512. ʿĀşıḳım ġafletle bī-reyb ü riyā
ʿİṣmetim maḥfūẓ ede Rabb [ü] Ḫudā

513. Olmasam ʿāşıḳ eger güçlük mü var
Bunda maḥbūb var ki bī-ʿadd ü şümār

514. Olsa [hep] cümle[si] bī-mis̱lü'l-ʿadīm (?)
Yoḳ gözümde hīç birisi Ḥaḳ ʿalīm

515. Ben anı sevdim ilā-yevmi't-tenād
Etmezem bir başḳa bāba inḳıyād

516. ʿAşḳı zāʾil et diye etmem duʿā
İzdiyādıŋ eylerim Ḥaḳ'dan recā

517. Gün-be-gün gördükçe āzār ü sitem
Artar eksilmez maḥabbet dem-be-dem

518. Etmese aġyārı dāʾim şād-kām[88]
Gezmese birlikde ol ṭāvūs-ḫırām

519. Günde ṣad cevr eylese ḳāʾil göŋül
Şīve vü reftārına māʾil göŋül

520. Ḥaḳ teʿālā luṭf ü iḥsān eyledi
Bezm-i aġyārı perīşān eyledi

521. Kesmem ümmīdim yine cānāndan
Çekmem el ben gūşe-i dāmāndan

522. Öldürürse yine ol iḥyā eder
Ḳahrını hem luṭfunu icrā eder

---

[86] yemm-i: yeʾs-i
[87] mest-i: mest ü.
[88] şād-kām: şād ü kām.

523. İmtiḥāndır belki yāriŋ niyyeti
Terk edip defʿ eyle zīrā ġafleti

524. Ṣabr ile derler ḳoruḳ ḥelvā olur
Şīre kim dura dura ṣahbā olur **[17a]**

525. İşte bu şīrīn ġazel şekker gibi
Neşʾe-rīz-i[89] şevḳ ola sāġar gibi

Ġazel

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
526. Ol meh-i nev-resteniŋ laʿl-i leb-i gül-fāmı var
Serv-veş reftārı var ġāyet güzel endāmı var

527. Olma maġrūr ḥüsnüŋe ey āfet-i ẖūn-rīz kim
Her şebābıŋ şeybi her bir gündüzüŋ aẖşāmı var

528. Dāʾimā eyler raḳībe niʿmet-i vaṣlın[90] hibe
Āh o kāfir-zādeye bilmem ne çoḳ inʿāmı var

529. Göz göre bu niyyete ḳābil mi ḥīç ṣabr ü sükūt
Sīnesinde ʿāşıḳıŋ ġayret gibi Behrām'ı var

530. Yoḳ ẖalāṣ-ı ye's sāḳī gel yetiş bir cām ile
Teşne-i ʿaşḳ-ı cemāliŋ dilde biŋ ālāmı var

531. Nice etmez ser-fürū mey-ẖāneye rind-i[91] ẖarāb
Bir niçe ol cāy-ı şevḳiŋ bende-i nā-kāmı var

532. Gerdiş-i çerẖden Nebīlā eyleme kendiŋ melūl
Bunca ṭāḳat-sūz dehriŋ yerde bir encāmı var

Meṡnevī

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
533. Āşinā-yı ʿaşḳ olaldan çeşm-i cān
Yoḳ gözümde ẕerrece şūh-ı cihān

534. Ġars olunmuş sīneye naẖl-i cefā
Şāẖ ü berg ṣalmış vücūdum içre tā

535. Ol ḳadar āzürdeyim senden felek
İstemem hīç nāmını yād eylemek

---

[89] Neşʾe-rīz-i: Neşʾe-rīz ü.
[90] vaṣlın: vaṣlıŋ.
[91] rind-i: rind ü.

536. Yoḳ bilirim sende erbāb-ı dile
Ḫāṭırıŋa merḥamet etmek gele

537. Hep şikāyet etmede ehl-i şefef
İşte dīvān işte ās̱ār-ı selef

538. Kimini endāḫte-i ḫāk eylediŋ
Kimini ḥasret ile çāk eylediŋ

539. Ne elem erdi saŋa ʿuşşāḳdan
Rūz [ü] şeb āh eyleyen müşṭāḳdan **[17b]**

540. Çek eliŋ bārī ḳo kendi ḥāline
Göz dikip baḳma ġarīb aḥvāline

541. Çünki anlar ʿaşḳ ile yanar tüter
Bülbül-āsā ṣubḥa dek aġlar öter

542. Gāh olur pervāne-veş mebhūt [ü] lāl
Ḥāl ü ḳālinden alınmaz bir meʾāl

543. Gāh gāh Mecnūn gibi ṣaḥrā-nişīn
Ḥāllerine olamaz kesb-i yaḳīn

544. ------------------------------[92]
Merdlik anlarda zīrā muʿteber

545. Eylemezler meyl-i gülzār ü çemen
Ḳoḳlamazlar başḳa verd ü yāsemen

546. Şeyndir ʿuşşāḳa naḳṣ-ı intisāb
Eylemek lāzımdır andan ictināb

547. Böyledir bu fırḳa-i ṣāḥib-dilān
Kimisi maʿlūm kimisi bī-nişān

548. Āteş içinde yanarken ṣubḥ ü şām
Bir de görsün mü felekden cevr-i tām

549. Yetmiyor mu cevr-i aġyār-ı denī
Niçeye dek yaḳa bu cān ü teni

550. ʿĀşıḳa maḫṣūṣ mu bu ẓulm ü sitem
Ey felek lāyıḳ mı bunca renc ü ġam

551. Dest-i ḳahrıŋ çek yeter üftādeden
Vazgeç artıḳ zümre-i dil-dādeden

[92] Metinde bu mısra yazılı değildir.

552. Ḳavrulur kendi yaġıyla ehl-i dil
Bir ṭarafdan etme sen de münfaʿil

553. Çünki kāfī anda [ol] ġamz-ı raḳīb
Eyliyor ġāretger-i ṣabr ü şekīb

554. Āteş-i sevdā ʿalev-gīr olmada
Çeşm-i pür-ḫūn eşk-i ġamla dolmada[93]

555. Olmadım ʿālemde ḥayfā kām-yāb
Aġla ey dil tā dem-i rūz-ı ḥisāb

556. Şübhesiz ʿāşıḳa düşmendir felek
Nāfile bīhūde şekvā eylemek

557. Besdir artıḳ bunca ıṭnāb-ı süḫen
Bir ġazelle ḫatm-i efkār eyle sen

Ġazel

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
558. Geçmedi āh ü niyāz ü sūzişim cānāna hīç
Ermedi maḳṣūda bir kerre dil-i dīvāne hīç [18a]

559. Olmadım mey-ḫāne-i ʿālemde aṣlā mest-i[94] şevḳ
İçmedim leb-rīz-i neşʾe sāġar ü peymāne hīç

560. Her ne sūya eyledimse çeşm-i ʿibretle naẓar
Görmedim ġam-dīdeden āzāde vü bīgāne hīç

561. Çekmeden ḫamyāze-i aġyārı cāndan bıḳdım āh
Yoḳ mu bir cāy-ı tenezzüh ʿāşıḳ-ı mestāna hīç

562. Yandı hep nevʿ-i beşer feryād ü zārımdan benim
Girmedi semʿ-i ḳabūl-i ol şeh-i ḫūbāna hīç

563. Yandı yandırdı dil-i vīrāneyi hicr [ü] viṣāl
Ben gibi yoḳken ṣarılmış yüz sürüp dāmāna hīç

564. ʿĀleme fāş olmuş iken cümle esrārıŋ Nebīl
Yine lāyıḳ olmadıŋ eyvāh kim iḥsāna hīç

[93] dolmada: ṭolmada.
[94] mest-i: mest ü.

[Ġazel]

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]
565. Şerḥ-i ḥālimden benim bu nev-es̱er
Yoḳdur efkārımda ibrāz-ı hüner

566. İʿtirāf-ı ʿaczim etmişdim beyān
Ḳābiliyyet yoḫsa bizde ne gezer

567. ʿAşḳ ile oldum deli dīvāne ben
Bu yola oldu fedā hep cān ü ser

568. Eyledim teşvīḳ ile s̱ebt ü raḳam
Bir eḥibbā cebridir bu muḫtaṣar

569. Nāmıdır bu defteriŋ **Hicr [ü] Viṣāl**
Mündericdir çekilen renc ü keder

570. Ḳoymayıp bir ḥālde ehl-i dili
Gör neler eyler imiş ḥükm-i[95] ḳader

571. Bend edip bir dil-beriŋ gīsūsuna
İŋletir āh etdirir şām ü seḥer

572. Devr eder kār-ḫāne-i ʿālem bu ya
Maḥv-zede hem-çü şems ile ḳamer

573. Ḫānḳāh-ı ʿaşḳa dervīş ol Nebīl
Edesiŋ maḳṣūduŋa seyr ü sefer

574. Cām-ı ʿaşḳı ṭatmayan nā-puḫtedir
Bī-ḫaberdir bī-ḫaberdir bī-ḫaber **[18b]**

575. Ver netīce maḳṣad ü dil-ḫˇāhıŋa
Rişte-i naẓma çekip mis̱l-i güher

Ḫayāl-i Dil

[müfteʿilün müfteʿilün fāʿilün]
576. Cūşa gelip ḳulzüm-i ʿaşḳ-ı cevān
Ḳalmadı hīç dilde taḥammül hemān

577. ʿAzm-i reh-i yāre şitāb eyledim
Fürḳat-i dil-dārı ḥisāb eyledim

[95] ḥükm-i: ḥükm ü.

578. Ḳıldı o meh-pāre-i zībā beni
Mālik-i gencīne-i ḫūlyā beni

579. Bu heves ü şevḳ ile çıḳdım yola
ʿAṭf-ı nigāh olmadı ṣaġ ü ṣola

580. Cān ataraḳ ḫānḳah-ı vaṣla ben
Ḳuş gibi pervāz ederek cān ü ten

581. Dāḫil-i dergāh olıcaḳ[96] āh āh
Oldu cihān bu gözüme simsiyāh

582. N'eyleyeyim yoġ idi ol māh-rū
Her ṭarafı eyledi dil cüst-cū

583. Bir köşede şöyle ḳalıp zār ü zār
Doldu gözüm eşk ile bī-iḫtiyār

584. Başladı dil baḫt-ı çep-endāz ile
ʿArbedeye ṭāliʿ-i nā-sāz ile

585. Bitmedi mi ʿāşıḳa bu cevr-i tām
Bitmedi mi ehl-i dile intiḳām

586. Vaḳti ile cānıŋı[97] mı yaḳdılar
Ṣoŋra geçip ẕevḳine mi baḳdılar

587. Biz bir alay ʿāşıḳ-ı rindāneyiz
Ṣubḥ ü mesā zāʾir-i mey-ḫāneyiz

588. Eyleme bu rütbe bizimle cidāl
Bil ki geçer boynuna vizr-i vebāl

589. Görme bize bir gül-i raʿnāyı çoḳ
Yaʿnī o dil-dāde-i zībāyı çoḳ

590. Yoḳsa felek minnetimiz yoḳ saŋa
Eylemeyiz luṭfuŋa[98] da ilticā

591. Etmeyelim nāfile çoḳ ḳīl ü ḳāl
Eyle yine maḳṣadıŋa[99] intiḳāl

592. Ḥāṣılı ol gün bize oldu ḥarām
Yoḳdu aramızda o nāzük-ḫırām

[96] olıcaḳ: olacaḳ.
[97] cānıŋı: cānını.
[98] luṭfuŋa: luṭfuna.
[99] maḳṣadıŋa: maḳṣadına.

593. Defʿ-i ġama çāre dolu bādedir
Bezm-i feraḥ ser-te-ser āmādedir

594. Bir gece hem-vuṣlat olup yār ile
Laʿl-i leb-i ġoncesin[100] öpdüm bile

595. Böyle nice ẕevḳ ederek gūyiyā
Necm-i seḥer oldu diye rū-nümā **[19a]**

596. Bir de göz açdım ki meger ḫˇāb imiş
Benle felek etdigi meh-tāb imiş

597. Dört yanıma baḳdım o nev-reste yoḳ
Şūḫ-ı cefā-pīşe o dil-beste yoḳ

598. Sūziş-i derd etmiş iken bī-mecāl
Geldi o dem yanıma bir ehl-i ḥāl

599. Ḫātırım aldı ele taṭyīb edip
ʿAzm-i reh-i maṭlaba terġīb edip

600. Ḳalḳdıḳ anıŋla bilece şevḳ ile
Yola düzüldük feraḥ ü ẕevḳ ile

601. Vardıḳ o dem maḳṣad-ı ʿulyāmıza
Erdik hele maʿnī-i ruʾyāmıza[101]

602. Bir de ne görsün ki gözüm cānımız
Cilve eder sevgili cānānımız

603. Ben de bayılıp orada ḳalmışım
Ḥayret ile şöyle durup dalmışım[102]

604. Şuʿle-i ruḫsārına[103] mihr-i felek
Ġıbṭa eder āteş-i ḥasretle pek

605. Anda ne o cāẕibe vü ḥüsn ü ān
Anda nedir ġonce-i laʿlīn-dehān

606. Ṭatlı dili ḳıṭʿa-i şekker midir
Yoḳsa ʿaceb cevher-i aḥmer midir

607. Sāʿid-i sīmīnine olmaz behā
Gerden-i billūruna cānlar fedā

---

[100] Laʿl-i leb-i ġoncesin: Laʿl ü leb-i ġoncesiŋ.
[101] İkinci mısrada vezin bozuktur.
[102] dalmışım: ṭalmışım.
[103] ruḫsārına: ruḫsārıŋa.

608. Ḳāmetine ʿarʿar eder ser-fürū
Bāġ-ı emelde gezicek sū-bė-sū

609. Ṣaḳlaya Ḥaḳ[104] sūʾ-i naẓardan seni
Ṣubḥ ü mesā meslek-i şerden seni

610. ʿÖmrünü efzūn ede Rabb-i cemīl
İşte budur ḫayr duʿā-yı Nebīl

Taḫmīs

[mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün]

I

1. Açıl ey ġonce-i ne'şküfte zeyn et bezm-i gülzārıŋ
2. Görünce şevḳe gelsin ʿandelīb-i mest-i dīdārıŋ
3. Ki sensin şehriyār-ı[105] devleti bu bāġ-ı ezhārıŋ
4. Seḥāb-ı zülfüŋü[106] refʿ et görünsün māh ruḫsārıŋ
5. N'olur sāyeŋde çeşmi rūşen olsun ʿāşıḳ-ı zārıŋ

II

1. Ne cānibden ẓuhūr etdiŋ bilinmez meh gibi dehre
2. Ḳalır yanıŋda şems-i tābnākiŋ pertevi zerre
3. Geçip āyīneye baḳ kendiŋi seyr eyle bir kerre
4. Degilsin[107] cins-i ebnā-yı beşerden ey perī-çehre
5. Ki ġılmān-ı bihişti aŋdırır eṭvār [ü] mişvārıŋ **[19b]**

III

1. Ṣalındıḳda ḳarışdı ʿāşıḳānıŋ fikr ü eẕhānı
2. Bu ʿişve sende zīrā muṭlaḳā iḥsān-ı Rabbānī
3. Görenler olmamaḳ ḳābil midir bir demde ḥayrānı
4. Ḫacīl etdi nihāl-i tāze[-i] serv-i ḫırāmānı
5. Seniŋ gülşende cānā dünki gün mestāne reftārıŋ

IV

1. Ḳalır mı bāde-i ʿaşḳıŋ içenler vādī-i ġamda
2. Bulur mu ẕevḳ-i dīger olsa da ger meclis-i Cem'de
3. Ṣorar mıydı görüp Leylā'sını Mecnūn bu demde
4. ʿAceb Şīrīn'iŋ eyler miydi nāmın[108] yād ʿālemde
5. Egerçi kūh-ken bilseydi şīrīnī-i güftārıŋ

---

104 Ṣaḳlaya Ḥaḳ: Ṣaḳlayacaḳ.
105 sensin şehriyār-ı: sensiŋ şehriyār ü.
106 zülfüŋü: zülfünü.
107 Degilsin: Degilsiŋ.
108 nāmın: nāmıŋ.

V

1. Elimden iḫtiyārım gitdi artıḳ ḳalmadı ṭāḳat
2. Gülerken aġlarım bilmem nedir bu bendeki ḥālet
3. Ṣoḳar biŋ reng ü biŋ ḥāle dili bu āteş-i ḥasret
4. Beni geh ġarḳ-ı nūr ü geh eder müstaġraḳ-ı ẓulmet
5. Ḫayāl-i ʿārıż ü endīşe-i gīsū-yı ṭarrārıŋ

VI

1. Dehen-bāz-ı feṣāḥatdır nigāhıŋ lāl ü mebhūta
2. ʿAceb Īsā mısıŋ indiŋ semādan ṣaḥn-ı nāsūta
3. Ḳalır cādū-yı siḥr-āmīzler yanıŋda fertūte
4. Ederseŋ ʿazm-i Bābil ögredir Hārūt ü Mārūt'a
5. Rumūz-ı fenn-i siḥri çeşm-i şehlā-yı füsūn-kārıŋ

VII

1. Nebīlā ḥaddiŋi bil de tecāvüz eyleme ḥaddi
2. Naẓīr olmaz bu şiʿr-i pāke işte söz budur ciddī
3. Olur engüşt-nümā-yı ḥayret elbet Ḫˇāce-i Vecdī
4. Yanında muʿteberdir şāʿirān-ı ʿaṣrıŋ ey Ḥamdī
5. Mis̱āl-i kāġıd-ı zer nüsḫa-i rengīn-i eşʿārıŋ

KAYNAKÇA

AKAR, Metin (1995). "Fuzûlî'nin Leylî ve Mecnûn'u Üzerine Bazı Düşünceler". *Bir: Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* (3): 165-171.

AKSOYAK, İsmail Hakkı (2005). "Manastırlı Celâl'in Satranç Terimleri ile Yazdığı Gazeli". *TÜBAR* XVIII: 7-16.

AKTAŞ, Şerif (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yay.

ARSLAN, Mehmet (hzl.) (2011). *Şeref Hanım Dîvânı*. İstanbul: Kitabevi Yay.

ATAY, Hakan (2003). *Heves-nâme'de Aşk Oyunu: Taci-zâde Cafer Çelebi'nin Özgünlük İdeali*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Bilkent Ünversitesi Türk Edebiyatı Bölümü.

Bursalı Mehmed Tâhir (1333). *Osmânlı Mü'ellifleri*. C. 2. İstanbul: Matba'a-i Âmire.

ÇETİN, Nurullah (2003). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Basımevi.

GÜRBÜZ, Mehmet (2010). "Şiir Semasının Yegâne Yıldızı; Güzeller Sultanı". *Turkish Studies* 5 (3): 242-257.

GÜRBÜZ, Mehmet (hzl.) (2012). *Kâbilî, Sultân-ı Hûbâna Münâsib Eş'âr (Poems to Sing for the Leading Beautiful Beloved) (Millet Library, Ali Emiri Manzum No. 744-745) Part I: Analysis-Facsimile*. The Department of Near Eastern Languages and Civilizations, Harvard University, 2012, Sources of Oriental Languages and Literatures 109.

Hâfız Mehmed Nebîl Bey. *Hicr ü Visâl Mecmû'ası*. Türk Dil Kurumu Kütüphanesi A/91.

KUTLAR, Fatma Sabiha (hzl.) (2005). *Ûdî, Mâcerâ-yı Mâh*. Ankara: Öncü Kitap.

KUTLAR Oğuz, Fatma Sabiha (2014). "Nebîl, Mehmed Nebîl Bey, Hâfız Mehmed Nebîl Bey, Nebîl Bey". *TEİS*.

http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3625 [erişim tarihi: 01. 12. 2014].

ÖZCAN, Hidayet (hzl.) (2000). *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlü'ş-Şu'arâ), İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal*. C. III. Ankara: AKM Yay.

SÜRELLİ, Bahadır (2007). *XVIII. yüzyıl Osmanlı Şiirinde Değişim ve Sünbülzâde Vehbî'nin Şevk-engîz'i*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi.

Şerefeddin Râmî (1994). *Enîsü'l-Uşşâk (Klasik Doğu Edebiyatlarında Sevgiliyle İlgili Mazmunlar)*. Çev.: T. Karabey, N. Külekçi, H. İdris. Ankara: Ecdad Yay.

TUMAN, Mehmed Nâil (2001). *Tuhfe-i Nâilî - Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*. C. II. Hzl. C. Kurnaz; M. Tatcı. Ankara: Bizim Büro Yay.